

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування»

Магістерська робота
на тему «Управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення
економічної безпеки підприємства»

Розробила студентка групи 601-УФБ
Лихоліт Руслана Миколаївна

Полтава 2021

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Магістерська робота

**на тему «Управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення
економічної безпеки підприємства»**

Виконала: студентка 6-го курсу, групи 601-УФБ
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Управління
фінансово-економічною безпекою»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Лихоліт Р.М.

Керівник: д.е.н., професор Варналій З.С.

Рецензент: головний бухгалтер ПрАТ «Фірма
Полтавпиво» Заславець А.З.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Лихоліт Р.М.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі
Лихоліт Р.М.

Полтава, 2021 року

АНОТАЦІЯ

Лихоліт Р.М. Управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства. Рукопис. Магістерська робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2021.

Робота містить 120 сторінок, 21 таблицю, 30 рисунків, список літератури з 87 джерел.

Ключові слова: управління, фінансова стійкість, економічна безпека, забезпечення, ефективність.

В сучасних умовах нестабільності середовища функціонування суб'єктів господарювання та під впливом наростання кризових явищ як в національній, та і світовій економіці, зростання конкуренції для підприємств все більше актуальною постає проблема забезпечення стабільності та безпечності діяльності, створення умов для подальшого розвитку. Починаючи з 2014 року і до сьогодні велика кількість вітчизняних підприємств знаходиться в кризовому стані, їх збитки стрімко збільшуються. Це, в свою чергу, спричиняє зниження їх фінансової стійкості підприємств, конкурентних позицій на ринку та економічної безпеки в цілому. У зв'язку з цим проблематика удосконалення управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства є актуальною.

Метою магістерської роботи є дослідження теоретико-методичних аспектів управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовою стійкістю.

Предметом дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства.

У теоретичній частині розглянуті теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості та визначено її взаємозв'язок із економічною безпекою підприємства; окреслені фактори впливу на фінансову стійкість суб'єкта господарювання; досліджено процес управління фінансовою стійкістю в напрямку зміцнення її економічної безпеки; обґрунтовано значення та специфіку інформаційного забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю; розглянуто методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємства.

У розрахунково-аналітичній частині роботи проведено аналіз фінансових результатів діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»; оцінено рівень та визначено тип фінансової стійкості підприємства; доведено взаємозв'язок фінансової стійкості з рівнем економічної безпеки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»; визначено запас фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» та резерви підвищення її рівня; обґрунтовано напрями удосконалення управління фінансовою стійкістю підприємства на засадах забезпечення економічної безпеки

Практичне значення дослідження полягає в розробці напрямів підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю досліджуваного підприємства.

АННОТАЦИЯ

Лыхолит Р.Н. Управление финансовой устойчивостью на основе обеспечения экономической безопасности предприятия. Рукопись. Магистерская работа на соискание второго (магистерского) уровня высшего образования по специальности 072 «Финансы, банковское дело и страхование» по образовательно-профессиональной программе «Управление финансово-экономической безопасностью», Национальный университет «Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка», Полтава, 2021.

Работа содержит 120 страниц, 21 таблиц, 30 рисунков, список литературы из 87 источников.

Ключевые слова: управление, финансовая устойчивость, экономическая безопасность, обеспечение, эффективность.

В современных условиях нестабильности среды функционирования хозяйствующих субъектов и под влиянием нарастания кризисных явлений как в национальной, так и мировой экономике, рост конкуренции для предприятий все более актуальной встает проблема обеспечения стабильности и безопасности деятельности, создания условий для дальнейшего развития. Начиная с 2014 года и по сей день большое количество отечественных предприятий находится в кризисном состоянии, их убытки стремительно увеличиваются. Это, в свою очередь, влечет за собой снижение их финансовой устойчивости предприятий, конкурентных позиций на рынке и экономической безопасности в целом. В связи с этим проблематика усовершенствования управления финансовой устойчивостью на основе обеспечения экономической безопасности предприятия актуальна.

Целью магистерской работы является исследование теоретико-методических аспектов управления финансовой устойчивостью на основе обеспечения экономической безопасности предприятия и разработки практических рекомендаций по повышению его эффективности.

Объектом исследования есть процесс управления финансовой устойчивостью.

Предметом исследования – теоретико-методические и практические аспекты управления финансовой устойчивостью на основе обеспечения экономической безопасности предприятия.

В теоретической части рассмотрены теоретические подходы к определению финансовой устойчивости и определена ее взаимосвязь с экономической безопасностью предприятия; определены факторы влияния на финансовую устойчивость предприятия; исследован процесс управления финансовой устойчивостью в направлении укрепления ее экономической безопасности; обоснованы значения и специфику информационного обеспечения в аналитической системе управления финансовой устойчивостью; рассмотрены методические подходы к оценке финансовой устойчивости предприятия.

В расчетно-аналитической части работы проведен анализ финансовых результатов деятельности ЧАО «Фирма «Полтавпиво»; оценен уровень и определен тип финансовой устойчивости предприятия; доказана взаимосвязь финансовой устойчивости с уровнем экономической безопасности ЧАО «Фирма «Полтавпиво»; определены запасы финансовой устойчивости ЧАО «Фирма «Полтавпиво» и резервы повышения ее уровня; обоснованы направления усовершенствования управления финансовой устойчивостью предприятия на основе обеспечения экономической безопасности

Практическое значение исследования состоит в разработке направлений повышения эффективности управления финансовой устойчивостью изучаемого предприятия.

SUMMARY

Lykholit R.M. Financial stability management is based on ensuring the economic security of the enterprise. Manuscript. Master's thesis for the second (master's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" in the educational-professional program "Financial and economic security management", National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2021.

The work contains 120 pages, 21 tables, 30 figures, a list of references from 87 sources.

Key words: management, financial stability, economic security, security, efficiency.

In the current conditions of instability of the business environment and under the influence of the growing crisis in both national and global economies, the growth of competition for enterprises is becoming increasingly important problem of stability and security, creating conditions for further development. Since 2014 and until today, a large number of domestic enterprises are in crisis, their losses are growing rapidly. This, in turn, reduces their financial stability of enterprises, competitive positions in the market and economic security in general. In this regard, the issue of improving the management of financial stability on the basis of economic security of the enterprise is relevant.

The purpose of the master's thesis is to study the theoretical and methodological aspects of financial stability management on the basis of economic security of the enterprise and to develop practical recommendations for improving its efficiency.

The object of research is the process of financial stability management.

The subject of research - theoretical and methodological and practical aspects of financial stability management on the basis of economic security of the enterprise.

The theoretical part considers theoretical approaches to determining financial stability and determines its relationship with the economic security of the enterprise; outlined factors influencing the financial stability of the entity; the process of managing financial stability in the direction of strengthening its economic security is studied; the importance and specificity of information support in the analytical system of financial stability management are substantiated; methodical approaches to assessing the financial stability of the enterprise are considered.

In the calculation and analytical part of the work the analysis of financial results of activity of PJSC "Firm" Poltavpivo "is carried out; assessed the level and determined the type of financial stability of the enterprise; the relationship of financial stability with the level of economic security of PJSC "Firm" Poltavpivo "is proved; the stock of financial stability of PJSC Poltavpivo PJSC and reserves for raising its level have been determined; the directions of improvement of management of financial stability of the enterprise on the basis of maintenance of economic safety are proved

The practical significance of the study is to develop ways to improve the management of financial stability of the studied enterprise.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Фінансова стійкість підприємства як основа забезпечення економічної безпеки	7
1.2. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства	18
1.3. Управління фінансовою стійкістю в напрямку зміцнення економічної безпеки підприємства	25
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	36
2.1. Інформаційне забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю	36
2.2. Методика оцінювання рівня та ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства	42
Висновки до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПРАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО».....	57
3.1. Загальна характеристика та аналіз фінансових результатів діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	57
3.2. Оцінювання рівня та ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства	66
3.3. Взаємозв'язок фінансової стійкості з рівнем економічної безпеки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	73

				MP	601-УФБ	20288
	П. І. Б.	Підпис	Дата	Управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства		
<i>Розроб.</i>	<i>Лихоліт Р.М.</i>					
<i>Перевір.</i>	<i>Варналій З.С.</i>					
<i>Н. Контр.</i>	<i>Глушко А.Д.</i>					
<i>Затверд.</i>	<i>Птащенко Л.О.</i>					
				Літ.	Арк.	Аркушів
				3	120	
				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		

Висновки до розділу 3.....	82
РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	84
4.1. Визначення запасу фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» та резервів підвищення її рівня	84
4.2. Удосконалення управління фінансовою стійкістю підприємства на засадах забезпечення економічної безпеки	94
Висновки до розділу 4.....	102
ВИСНОВКИ.....	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110
ДОДАТКИ.....	120

				МР 601-УФБ 20288			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
Розроб.	Лихоліт Р.М.			Управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства	Літ.	Арк.	Аркушів
Перевір.	Варналій З.С.					4	120
Н. Контр.	Глушко А.Д.				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		
Затверд.	Птащенко Л.О.						

ВСТУП

В сучасних умовах нестабільності середовища функціонування суб'єктів господарювання та під впливом наростання кризових явищ як в національній, та і світовій економіці, зростання конкуренції для підприємств все більше актуальною постає проблема забезпечення стабільності та безпечності діяльності, створення умов для подальшого розвитку. Починаючи з 2014 року і до сьогодні велика кількість вітчизняних підприємств знаходиться в кризовому стані, їх збитки стрімко збільшуються. Це, в свою чергу, спричиняє зниження їх фінансової стійкості підприємств, конкурентних позицій на ринку та економічної безпеки в цілому. У зв'язку з цим проблематика удосконалення управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства є актуальною.

Теоретико-методичні та практичні підходи до визначення, аналізу, управління фінансовою стійкістю підприємств висвітлено в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Вагомий вклад у досліджувану проблематику здійснили такі науковці, як М.Д. Білик, К.В. Ізмайлова, М.Я. Коробов, Г.О. Крамаренко, Л.Н. Лахтіонова, Н.А. Мамонтова, А.М. Поддєрьогін, В.М. Радіонова, О.М. Рудницька, Г.В. Савицька, О.С. Філімоненков, Ю.С. Цал-Цалко, А.Д. Шеремет, О.В. Яріш та інші.

Водночас питання управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах нестабільності бізнес-середовища потребує подальшого дослідження.

Метою магістерської роботи є дослідження теоретико-методичних аспектів управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності.

В рамках поставленої мети були окреслені наступні завдання:

- розглянути теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості та з'ясувати її взаємозв'язок із економічною безпекою підприємства;
- визначити фактори впливу на фінансову стійкість суб'єкта господарювання;
- дослідити процес управління фінансовою стійкістю в напрямку зміцнення її економічної безпеки;
- обґрунтувати значення та специфіку інформаційного забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю;
- розглянути методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємства;
- провести аналіз фінансових результатів діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»»;
- оцінити рівень та визначити тип фінансової стійкості підприємства;
- довести взаємозв'язок фінансової стійкості з рівнем економічної безпеки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»»;
- визначити запас фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»» та резерви підвищення її рівня;
- обґрунтувати напрями удосконалення управління фінансовою стійкістю підприємства на засадах забезпечення економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовою стійкістю.

Предметом дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки підприємства.

Практичне значення дослідження полягатиме в розробці напрямів підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю досліджуваного підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Фінансова стійкість підприємства як основа забезпечення економічної безпеки

Сучасні реалії національної економіки характеризуються дестабілізацією усіх її сфер. Каталізатором економічної кризи стала пандемія SARS-COV-2. Карантинні обмеження, закриття кордонів призвели до погіршення практично усіх галузей національного господарства. Серед них першими постраждали суб'єкти господарювання. До вже існуючої економічної та політичної кризи додалися пандемія, карантин та відсутність державних програм із підтримки ділового середовища. Тому поняття економічної безпеки має особливе значення. Оскільки турбулентність у зовнішньому та внутрішньому середовищі, існуючі загрози та ризики, які можуть вплинути на стабільність діяльності підприємства, а також формування нових, що спонукають підприємство до пошуку більш дієвих інструментів та механізмів підвищення рівня власної безпеки.

Регулярно відстежуючи рівень економічної безпеки, компанія запобігає виникненню загроз та виявляє проблемні сторони, що дозволяє аналізувати ефективність роботи підприємства та формулювати превентивні заходи для підтримки його стабільного функціонування. Але слід зазначити, що особливістю вітчизняних підприємств є те, що управлінські рішення приймаються не для запобігання виникненню загроз та ризикованих ситуацій, а після їх виникнення, що призводить до збільшення поточних витрат суб'єкта господарювання, використання більшої частини його ресурсів, а також зменшення рівня його стійкості в цілому. Саме тому сформувалась потреба у більш глибокому дослідженні змісту економічної безпеки та її складових в сучасних умовах.

На сьогоднішній день думки вчених та науковців мають деяку розбіжність. Хтось розділяє тільки економічну безпеку підприємства, хтось тільки фінансову, а деякі висвітлюють поняття «фінансово-економічна безпека підприємства».

Згідно методики розрахунку рівня економічної безпеки України «економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави» [1].

Аналіз наукової літератури дозволив виокремити наступні підходи до визначення категорії «економічна безпека».

Заслуговує на увагу визначення Т. Васильціва, згідно з яким економічною безпекою підприємства вважаються такий стан функціонування, за якого підприємство і його продукція є конкурентоспроможними на ринку та одночасно гарантується: найбільш ефективне використання ресурсів, інтелектуального та кадрового потенціалу; стабільність функціонування, стійкість та прогресивність розвитку; можливість протидіяти негативним впливам зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування [2].

Вважаємо за необхідне звернути увагу і на думку Д. Ковалева й Т. Сухарукової, адже у їх розумінні економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути по-різному варіантні чи погрози, пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності [3].

Якименко-Терещенко Н.В. характеризує економічну безпеку підприємства як стан його розвитку за умови забезпечення найбільш ефективного використання усіх видів ресурсів і складових потенціалу. Науковець наголошує, що саме це сприяє стабільності економічного і фінансового розвитку, ефективності нейтралізації, запобігання і протидії внутрішнім і зовнішнім факторам [4]. Розкриваючи особливості системи

економічної безпеки автор наголошує на тому що економічна безпека відображає рівень життєздатності підприємства, ефективності діяльності.

Поняття економічна безпека підприємства Козаченко Г.В., Пономарьова В.П. та Ляшенко О. М. трактують як міру гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства [5, с. 87].

Дубецька С. П. характеризує економічну безпеку як стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз [6]. Економічну безпеку, як характеристику системи що самоорганізовується й само розвивається розглядає Подлужна Н. О. – характеристика системи, акцентуючи увагу на збереженні головних її властивостей, рівноваги і стійкості [7].

Існують й інші підходи до трактування поняття «економічна безпека підприємства», які узагальнені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи науковців до трактування поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	«Економічна безпека підприємства – це ...»	Ключова ознака
І. Сосновська [8]	вважає, що економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином	стан захищеності
О. Грунін [9]	визначає економічну безпеку підприємства як стан господарчого суб'єкта, у якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає послаблення, запобігання або захисту від існуючих небезпек та загроз або непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику	стан господарчого суб'єкта
Ю. Кім [10]	комплекс організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових заходів, спрямованих на кількісну і якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.	комплекс заходів

1	2	3
А. Штангрет [11]	головна ознака економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні і високий потенціал розвитку в майбутньому.	складова підприємства
М.І Камлик [12]	стан розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується стабільністю економічного розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності.	стан розвитку підприємства
С.І. Ніколаюк, Д.Й. Никифорчук [13]	стан виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних і інтелектуальних ресурсів, щодо яких гарантується стабільність функціонування, успіх та успішний розвиток.	ресурсозабезпечення
В.В. Шликов [14]	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз.	стан захищеності підприємства

Враховуючи, що економічна безпека підприємства є досить складною категорією, що містить певний набір внутрішніх характеристик, спрямованих на забезпечення ефективності використання матеріальних, трудових, інформаційних і фінансових ресурсів, відмітимо, що роз'яснення терміну економічної безпеки досить точно визначено Варналієм З.С. (рис. 1.1) [15].

Отже, досліджуючи сутність поняття «економічна безпека підприємства» беручи до уваги всі існуючі підходи, можна стверджувати, що Економічна безпека компанії розглядається як поняття, протилежне терміну «небезпека», і, згідно з діалектичним підходом, ці екстремальні економічні умови компанії дійсно існують і взаємодіють побічно через ризики та загрози. Основні характеристики стану економічної безпеки підприємства: фінансова стабільність, фінансова стійкість та здатність до економічного розвитку; безбитковість діяльності; висока кредитоспроможність; висока комерційна активність; достатня прибутковість та конкурентоспроможність, якісна реалізація всіх комерційних планів та угод [16].

Рис. 1.1. Трактуювання Варналієм З.С. терміну «економічна безпека»

*Складено автором за [15]

Таким чином, головною метою економічної безпеки виступає гарантування фінансової стійкості, стабільності та ефективного функціонування підприємства у поточному періоді та високі результати розвитку у майбутньому, головною умовою якого є здатність протистояти негативним зовнішнім та внутрішнім факторам, виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати збитків підприємству.

Економічна безпека – це система кількісних та якісних параметрів фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання, що всебічно відображає рівень його захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз. Фінансова стійкість – це основа економічної безпеки, яка залежить від ефективності фінансового менеджменту. Поняття фінансової стійкості застосовується під час аналізу інвестиційної привабливості, грошово-кредитного стану підприємства. Розуміння фінансової стійкості як основи економічної безпеки підприємства наведено на рисунку 1.2.

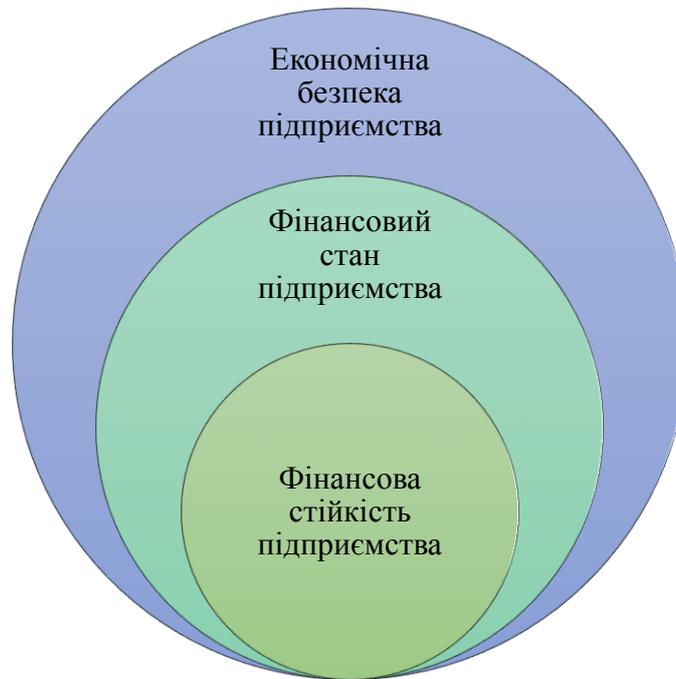

Рис. 1.2. Фінансова стійкість як основа економічної безпеки підприємства

*Складено автором за [17]

Враховуючи існуючі підходи до процесу формування економічної безпеки, встановлено що базисом економічної безпеки та водночас головною ціллю фінансової стратегії є забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Фінансова стійкість – невід’ємний елемент фінансової безпеки, яка є складовою економічної безпеки і має при цьому власний механізм реалізації, відмінний від інших видів економічної безпеки. Крім того, фінансова безпека невіддільна від процесів забезпечення інших видів економічної безпеки. Вона виступає об’єднувальною основою при створенні умов економічної безпеки.

Фінансова стійкість підприємства тісно взаємопов’язана з категоріями фінансової безпеки, економічної безпеки, стабільності і рівноваги. Теоретична схема взаємозв’язку цих понять зображена на рисунку 1.3.

Поточне фінансове становище та можливі перспективи його розвитку, залежать від фінансової стабільності. Коли фінансова стійкість суб’єкта господарювання падає, він стає менш платоспроможним та стійким до ризиків і загроз зовнішнього середовища.

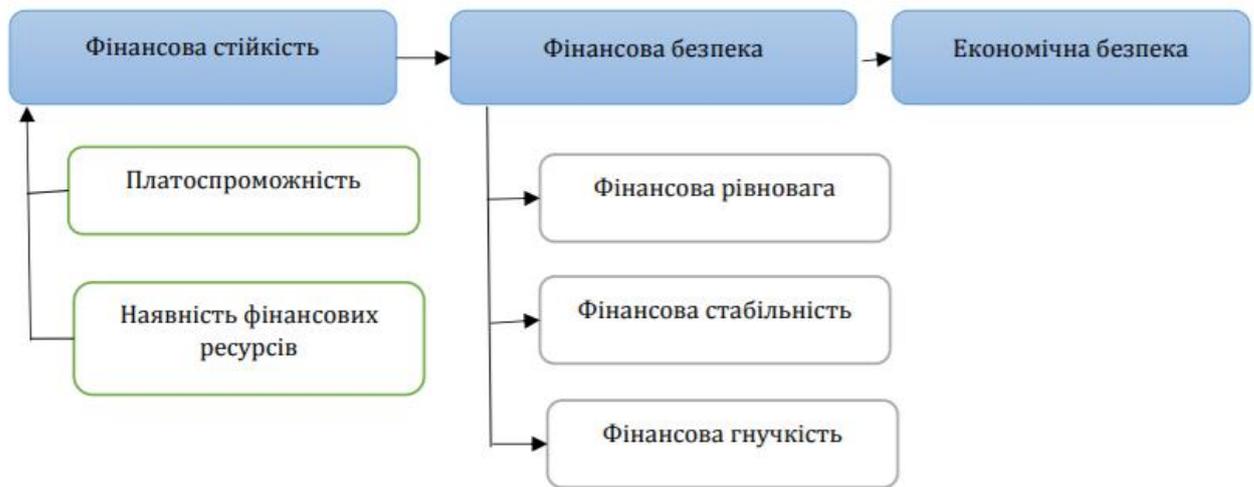

Рис. 1.3. Схема взаємозв'язку фінансової стійкості та економічної безпеки підприємства

Зміна фінансового стану в гірший бік у зв'язку з падінням рентабельності може привести до негативних наслідків: через нестачу грошових коштів – зниження платоспроможності та ліквідності. Виникнення при цьому кризи платіжних засобів призводить до того, що підприємство перетворюється на «потенційно неплатоспроможне», а це може розглядатися як перший ступінь кризового стану (банкрутства) [18].

Узагальнення існуючих підходів до трактування поняття «фінансова стійкість» дозволило зробити висновок, що науковці визначають її за такими складовими, як: стан підприємства, при якому розмір його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань; результат формування достатнього для розвитку підприємства обсягу прибутку; надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами; здатність компанії функціонувати і розвиватися, підтримувати баланс активів і пасивів у змінному внутрішньому та зовнішньому середовищі; характеристика стійкості фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу загальному обсязі фінансових ресурсів; стабільне фінансове становище підприємства; баланс ресурсів та джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків і здатність

компанії функціонувати та розвиватися, підтримувати баланс активів та пасивів у мінливому економічному середовищі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Підходи науковців до визначення поняття «фінансова стійкість»

№ п/п	Автор	Визначення
1	Філімоненко О.С. [19]	стан підприємства, при якому розмір його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним.
2	Кривицька О.Р. [20]	результат формування достатнього для розвитку підприємства обсягу прибутку, що є визначальною ознакою його економічної незалежності
3	Грабовецький Б.Є. [21]	надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку.
4	Савицька Г.В. [22]	здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому і зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.
5	Бланк І.А. [23]	характеристика стабільності фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів, які використовуються.
6	Коробов М.Я. [24]	стійкий фінансовий стан підприємства. Відповідно, для того, щоб виявити ступінь фінансової стійкості підприємства необхідно проаналізувати всі показники його фінансового стану.
7	Івахненко В.М. [25]	збалансованість засобів та джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного і залученого капіталу підприємства, темпів нагромадження власних засобів внаслідок господарської діяльності та ін.
8	Тютюнник Ю.М. [26]	здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

У монографії Поддєрьогін А.М. фінансову стійкість визначає фінансову стійкість підприємства як такий його стан, що дає змогу за рахунок власних і позикових коштів забезпечити поточну виробничу діяльність та інвестиційно-

інноваційний розвиток підприємства, зберігаючи темпи приросту власного капіталу, платоспроможність та кредитоспроможність [27].

У підручнику Білик М.Д. фінансову рівновагу визначає як відповідність обсягів формування та споживання власних фінансових ресурсів [28].

Так, Цал-Цалко Ю.С., розглядає фінансову стійкість, як такий стан активів суб'єкта господарювання, що забезпечує його постійну платоспроможність і відмічає: «фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних активів спроможне забезпечити запаси, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями» [29].

Таким чином, фінансова стійкість підприємства являє собою стан фінансових ресурсів, їх розподілу та використання, який забезпечує сталий розвиток фінансово-господарської діяльності на основі зростання прибутку й капіталу та достатньої платоспроможності та кредитоспроможності.

Підприємство як відкрита система, що характеризується відповідними складом, структурою і взаємозв'язком елементів у господарській діяльності. Тому поняття «фінансова стійкість» пов'язана з іншими характеристиками фінансового стану підприємства наведено на (рис. 1.4).

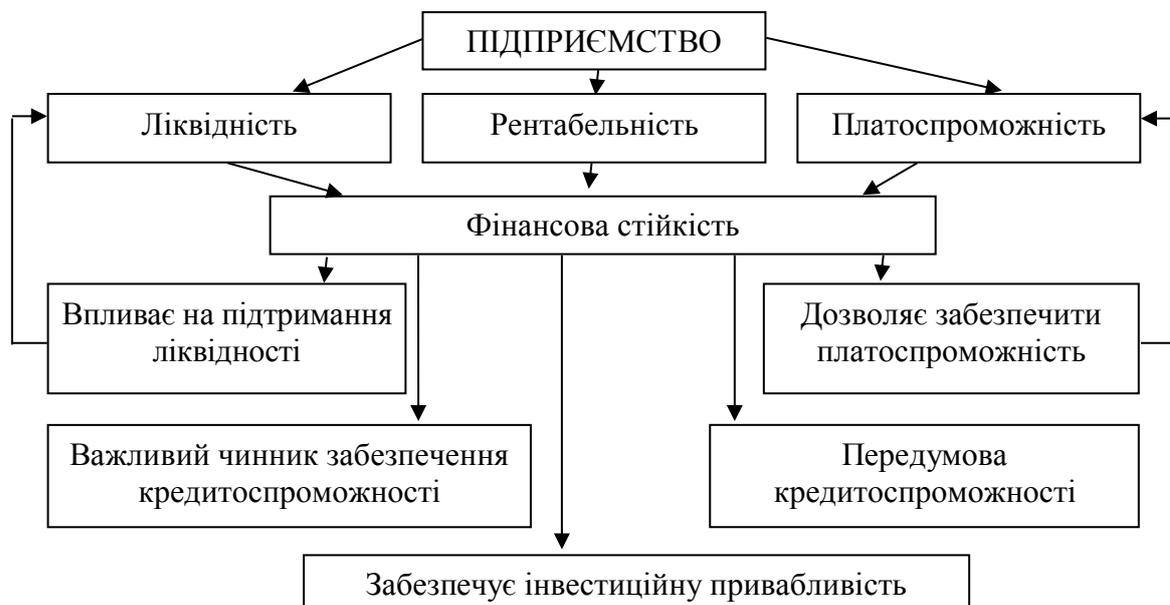

Рис. 1.4. Вплив фінансової стійкості на інші характеристики фінансового стану підприємства [30]

Отже, можна виділити такі ознаки взаємозв'язку економічної безпеки і фінансової стійкості підприємства [30, 31]:

1. Платоспроможність та фінансова незалежність, достатній рівень ліквідності активів – це основні характеристики фінансового стану, що відображають його фінансову стійкість та стабільність, і тому вони відіграватимуть головну роль у забезпеченні фінансової стабільності. Для фінансової безпеки підприємства вони будуть однією з умов її забезпечення.

2. Рентабельність та прибутковість діяльності. Незалежно від того, як визначати основну мету діяльності суб'єкта господарювання (з погляду моделі максимізації прибутку, мінімізації витрат, максимізації ринкової вартості тощо), забезпечення прибутковості бізнесу залишається основним фінансовим інтересом підприємства. Тож для оцінки економічної безпеки компанії ця характеристика буде вирішальним чинником. Для фінансової стійкості ключовим моментом також є прибутковість, однак, на відміну від економічної безпеки, отримання прибутку буде не метою, а передумовою забезпечення.

3. Наявність достатніх резервів та сформована на основі цього стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз – два взаємопов'язаних чинники, які рівнозначно характеризують як економічну безпеку, так і фінансову стійкість. У той же час забезпечення стійкості до внутрішніх та зовнішніх загроз у контексті економічної безпеки є більш складним завданням, ніж аналогічна робота щодо фінансової стійкості. Це пов'язано з тим, що на економічну безпеку впливає ширший та складніший набір факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Враховуючи визначення економічної безпеки, можна стверджувати, що відмінною рисою цієї характеристики стану підприємства є захист від реальних та потенційних загроз. В цьому аспекті система забезпечення економічної безпеки підприємства різниться визначальною роллю прогнозування та оцінювання можливих варіантів розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

4. Попередження банкрутства – характеристика, яка рівнозначно означає як фінансову стійкість, так і економічну безпеку суб'єкта господарювання.

5. Максимально ефективне використання ресурсів підприємства – характерне для економічної безпеки, оскільки виступає одним із економічних інтересів підприємства та його власників. Завдяки більш ефективному використанню корпоративних ресурсів досягається збільшення прибутковості та ринкової вартості юридичної особи, що безпосередньо впливає на рівень захисту її фінансових інтересів.

6. Здатністю фінансової системи суб'єкта господарювання забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів – характеристика, що відбиває змістовну відмінність категорії економічної безпеки, підкреслює необхідність її виокремлення.

Забезпечення фінансової стійкості є гарантом економічної безпеки підприємства, якщо фінансова система суб'єкта господарювання не є стійкою, фінансові можливості його виживання різко знижується. Більше того, без достатнього рівня фінансової стійкості економічну безпеку не можливо гарантувати. При цьому знижується і адаптивність підприємства до внутрішніх та зовнішніх загроз.

Водночас фінансова стійкість та економічна безпека є важливими характеристиками фінансової системи підприємства. Їх не можна протиставити, оскільки кожен характеризує стан фінансової системи компанії та доповнюють одне одного. Так, фінансова стійкість підприємства характеризує міцність та надійність її складових, усіх внутрішніх та зовнішніх зв'язків, здатність витримувати внутрішні та зовнішні «навантаження».

Чим вищим буде рівень фінансової стійкості підприємства, тим вищим буде рівень його економічної безпеки. Порушення пропозицій і зв'язків у фінансовій системі підприємства веде до її дестабілізації, є серйозним сигналом переходу фінансової системи від безпечного стану до небезпечного. Вищезазначене підтверджує значення рівня фінансової стійкості у забезпеченні економічної безпеки та необхідність комплексного підходу до їх оцінювання.

1.2. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

У сучасних економічних умовах більшість підприємств мають дуже складне фінансове становище. На діяльність суб'єкта господарювання негативно впливають як зовнішні фактори, так і відсутність високого рівня фінансової стійкості підприємства. У період економічної та політичної кризи нашої країни основним із завдань будь-якого підприємства виступає забезпечення та управління його фінансовою стійкістю [31].

Діяльність фінансово стійких підприємств характеризується підвищеною прибутковістю та рентабельністю діяльності, ефективністю використання активів, збільшенням частки нерозподіленого прибутку.

Фінансова стійкість залежить від результатів виробничої, комерційної та фінансової діяльності підприємства. Якщо виробничо-фінансовий план виконується успішно, це позитивно позначається на фінансовому стані підприємства. І навпаки, через невиконання плану з виробництва та реалізації продукції відбувається збільшення її вартості, зменшення суми виручки та прибутку та, як наслідок, погіршення фінансового стану підприємства. підприємство та його платоспроможність. Стабільний фінансовий стан – це не випадковість, а результат грамотного, вмілого управління всім комплексом чинників, що визначають результати господарської діяльності підприємства [32].

При дослідженні фінансової стійкості потрібно дослідити чинники, які впливають на неї. В економічній літературі чинники впливу на фінансову стійкість класифікують за різними класифікаційними критеріями:

- за місцем виникнення: зовнішні та внутрішні критерії;
- за важливістю результату: основні, другорядні,
- за структурою: прості, складні;
- за масштабами впливу: одноосібні, багатоособні;
- за можливістю прогнозування: прогнозовані, умовно прогнозовані;
- за ступенем впливу на діяльність підприємства: нейтральні, позитивні, негативні;

- за ймовірністю реалізації: високі, середні, малі;
- за часом: короткострокові, періодичні, постійні.

З точки зору формування заходів протидії впливу зовнішнього середовища важливе місце займає класифікація за місцем виникнення.

До зовнішніх чинників можна віднести:

1. Економічні чинники: обсяг національного доходу та його динаміка; рівень інфляції; рівень стабільності податкової системи та ін.

2. Стан ринкового середовища: рівень та тип конкуренції на ринку; місткість ринку; стан антимонопольного регулювання; динаміка попиту на продукцію або послуги підприємства; показники та інфраструктура фінансового ринку; стан та динаміка процентних ставок по банківським кредитам та депозитам; умови кредитування та ін.

3. Демографічні: структура населення та трудових ресурсів; міграційні процеси; динаміка рівня реальних доходів населення; показники зайнятості та безробіття.

4. Політично-правові: стабільність діяльності уряду; зміни законодавства, державне регулювання економіки; державне регулювання конкуренції в галузі та ін.

5. Технологічні; революційні технологічні зміни і відкриття останніх десятиліть; комп'ютеризація та цифровізація діяльності; нові види зв'язку, транспорту.

6. Інші: стихійні лиха; форс мажорні обставини.

До внутрішніх чинників, які здійснюють на вплив на фінансову стійкість підприємства відносять:

1. Операційні: ефективність маркетингової та збутової діяльності; структура та динаміка поточних витрат; рівень використання та стан основних засобів; ефективність виробничого менеджменту; розмір та політика формування запасів підприємства; контроль якості продукції, стадія життєвого циклу продукції та підприємства.

2. Інвестиційні: наявність інвестиційних проектів та інвестиційних

ресурсів; показники інвестиційної активності підприємства; ефективність інвестиційного менеджменту.

3. Фінансові: ефективність фінансової стратегії; структура та динаміка активів; структура та динаміка капіталу; вартість капіталу; частка позикового капіталу та ін. [33].

Зовнішні та внутрішні чинники впливу на фінансову стійкість підприємства відрізняються механізмом реагування на них підприємством. Підприємство не може впливати на дію зовнішніх чинників, так як вони не залежать від діяльності підприємства, а пов'язані з характером державного регулювання та розвитку економіки в цілому. Тому їм потрібно приділити більше уваги для забезпечення своєчасного реагування та пристосування до змін.

Внутрішні чинники знаходяться в зоні регулювання підприємства, є важливими з точки зору формування стратегії діяльності підприємства. Серед багатьох внутрішніх чинників особливо важливими є склад активів та фінансових ресурсів підприємства, їх структура.

Основні зовнішні та внутрішні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства представлені на рисунку 1.5.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємств необхідно так управляти цими чинниками, щоб нівелювати не активний вплив зовнішнього середовища. У ситуації, коли підприємство має стійку внутрішню структуру й об'ємні запаси, але зовнішнє середовище досить нестабільне, ефективними будуть дії зі застереженням зовнішніх загроз на ринку шляхом диверсифікації та модернізації бізнесу. Якщо у суб'єкта господарювання є слабкі, а не сильні сторони, рекомендується або сконцентруватися на дуже вузькому сегменті ринку, або піти з ринку. У наукових публікаціях зовнішнє середовище функціонує як багаторівнева структура з різних елементів, зовнішніх по відношенню до компанії, але що по-різному впливають на її діяльність. Вони також виділяють різні методи аналізу зовнішнього середовища.

Рис. 1.5. Зовнішні та внутрішні чинники впливу на фінансову стійкість

Оскільки чинники, що впливають на фінансову стійкість, виникають з різних причин, це слід враховувати в аспекті управління ними. Якщо зовнішні чинники, що впливають на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і мало залежать від діяльності підприємства, то внутрішні чинники характеризуються високим рівнем керованості, а характер зміни залежить від функціонування самого суб'єкта господарювання. Таким чином, вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість підприємства буває різним. Відповідно має відрізнятися і підхід до управління визначеними чинниками [34].

З метою управління окремими з них, посилення чи послаблення їх впливу на фінансову стійкість підприємства їх можна об'єднати в групи (рис. 1.6).

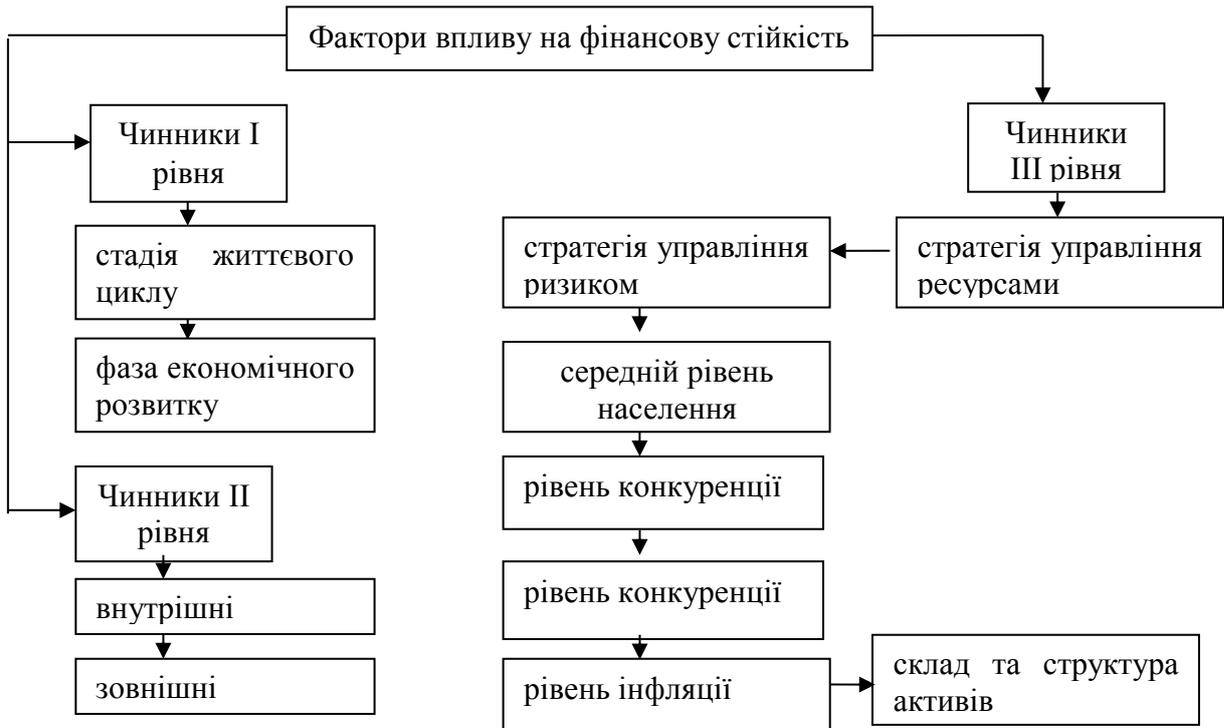

Рис. 1.6. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

У свою чергу, в залежності від факторів впливу, науковці виділяють наступну класифікацію щодо типу фінансової стійкості підприємств, а саме: за впливовістю факторів, часовою ознакою та функціональною спрямованістю (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Типи фінансової стійкості підприємства

За впливовістю факторів відносять:

- внутрішню, яка формується під впливом дії факторів внутрішнього середовища підприємства, забезпечує розширене відтворення на підприємстві, яке досягається позитивною динамікою основних економічних та фінансових показників;
- зовнішню, яка визначається стабільністю економічного оточення, зокрема постачальників, покупців, конкурентів, державних органів, фінансових установ;
- загальну стійкість, яка складається із внутрішньої та зовнішньої, характеризується постійним перевищенням надходжень коштів над їх витрачанням [35].

Так за часовою ознакою, фінансову стійкості поділяють на тактичну та стратегічну. Тактична забезпечує баланс між поточними ресурсами, які підприємство отримує, та ресурсами, які споживає, з урахуванням циклічності попиту. Стратегічна у свою чергу спрямована на досягнення довгострокових цілей в умовах ризику та невизначеності, а також забезпечується відповідністю темпів розвитку підприємства темпам розвитку ринку [36].

Наступною класифікаційною ознакою є функціональна спрямованість, яка включає наступні типи фінансової стійкості: економічна, соціальна, організаційна, техніко-технологічна, екологічна, інноваційна та зовнішньоекономічна. Так, економічна забезпечує рентабельність виробничої та торговельної діяльності, заснованої на адаптації до постійних внутрішніх та зовнішніх змін з постійним удосконаленням.

Тобто фінансова стійкість – це комплексний показник, що складається з таких видів стійкості, як виробнича, технологічна, організаційна, оскільки економіка підприємства тісно пов'язана з виробничими та іншими бізнес-процесами.

Соціальна стійкість передбачає стабільність персоналу підприємства, засновану на мотивації персоналу, наявності соціального захисту та покращення умов праці; соціальну стійкість нерідко ототожнюють з

кадровою.

Організаційна стійкість – характеризується рівнем організації виробництва, управління персоналом, внутрішніх ресурсів, зовнішніх відносин підприємства із суб'єктами господарювання.

Техніко-технологічна, яка залежить від використовуваної технології, її продуктивності, відповідності останнім розробкам, енергоємності та здатності впроваджувати передові виробничі технології для забезпечення конкурентної переваги.

Маркетингова складова – розглядається як набір маркетингових стратегій, спрямованих на отримання інформації про попит на продукцію, зміни ринку, ефективність рекламної діяльності, реагування на маркетингові ризики..

Екологічна складова, яка визначає мінімізацію забруднення підприємством природного середовища в процесі господарської діяльності на основі використання ресурсо- та енергозберігаючих технологій, фільтрів для очищення повітря, води, реагування на екологічні ризики.

Ресурсна складова, яка включає задачі раціонального використання матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних, природних та інших ресурсів підприємства в умовах їх обмеженості. Інноваційна, яка характеризується необхідністю впровадження у виробництво досягнень науки та техніки, нововведень, проведення науково-дослідних і конструкторських робіт.

Зовнішньоекономічна, яка передбачає наявність постійних зв'язків на зовнішніх ринках, забезпечення експорту продукції, залучення інвестиційних ресурсів, імпорту матеріалів, устаткування [37].

Отже, розв'язок проблеми забезпечення фінансової стійкості передбачає аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Підприємство, як відкрита система та самостійний учасник ринкових відносин, має унікальну структуру внутрішнього та зовнішнього середовища,

тобто «зіштовхується» з унікальним, властивим тільки йому, набором факторів втрати фінансової стійкості і платоспроможності, притаманним конкретному сегменту ринку. Тому розробка унікальної, персональної системи управління чинниками втрати фінансової стійкості дасть змогу ідентифікувати основні чинники впливу на фінансову стійкість, визначити періодичність проведення контролю та результативність, ефективність таких дій.

Таким чином, ефективна фінансово-господарська діяльність повною мірою залежить від постійного використання залучених фінансових ресурсів. Основне завдання управління фінансовою стійкістю в аспекті забезпечення економічної безпеки підприємства полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії загроз, що впливають на його фінансовий стан. Здатність суб'єкта господарювання проводити платежі вчасно, розширювати фінансові можливості, долати несподівані потрясіння та підтримувати платоспроможність є доказом його фінансової стійкості та навпаки. Якщо платоспроможність – зовнішній прояв фінансового становища підприємства, її внутрішня сторона – це фінансова стійкість, яка забезпечує стабільну платоспроможність у перспективі.

1.3. Управління фінансовою стійкістю в напрямку зміцнення економічної безпеки підприємства

Важливою умовою забезпечення фінансової стійкості та, як результату, економічної безпеки підприємства в цілому є якісний фінансовий менеджмент, що є системою, яка складається з сукупності дій, принципів, методів розроблення та реалізації управлінських рішень. Ефективне управління фінансами дозволяє формувати ресурсний, виробничий, фінансовий, кадровий, технологічний, інноваційний потенціал та гарантує необхідний рівень стійкості суб'єкта господарювання та стабільний економічний розвиток у стратегічній перспективі [38].

Сьогодні вітчизняним підприємствам доводиться функціонувати в умовах економічної невизначеності, що є результатом глобальних кризових явищ та призводить до збільшення числа загроз діяльності суб'єктів господарювання.

Спробуємо окреслити орієнтовне коло зовнішній і внутрішніх загроз (рис. 1.8).

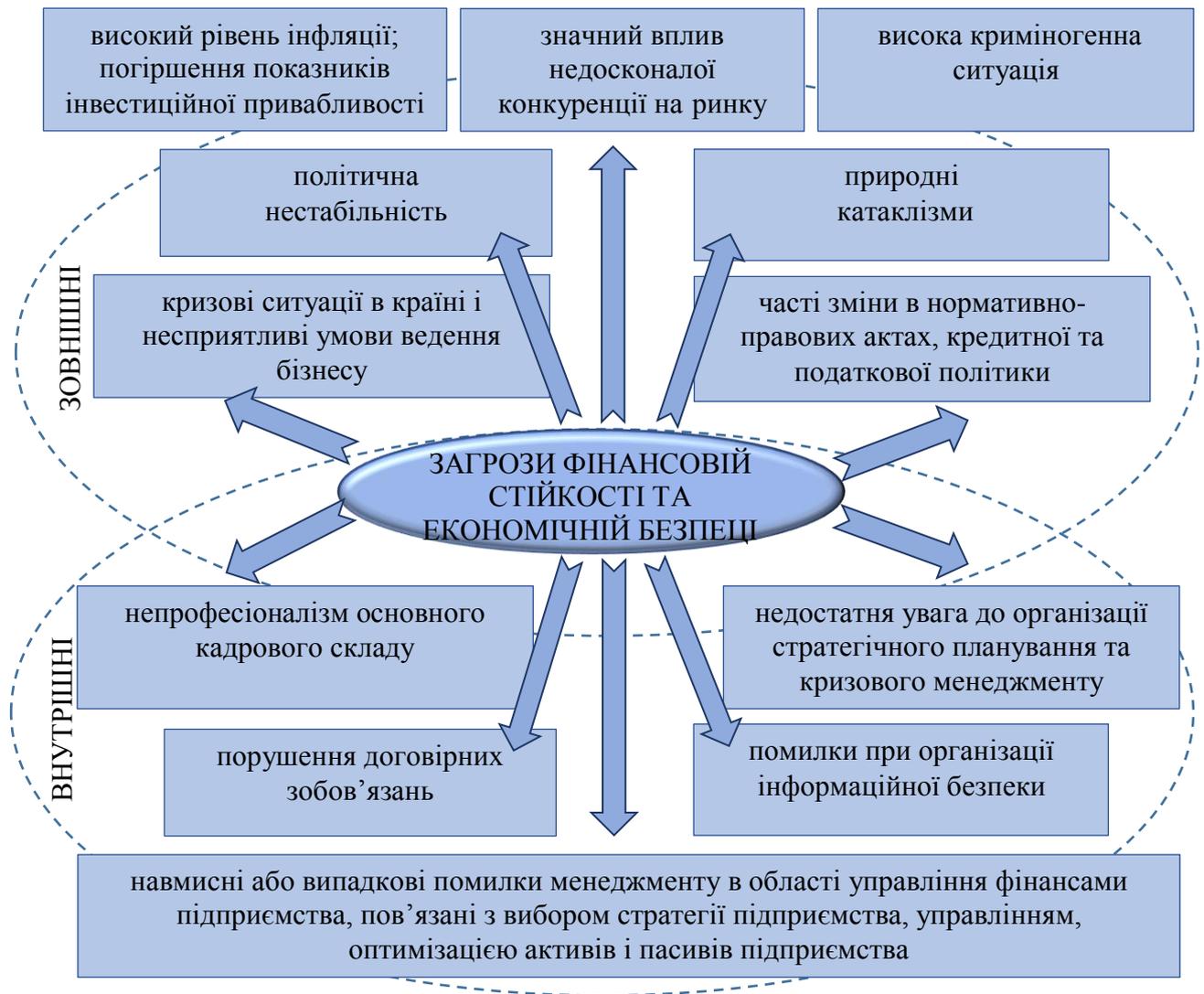

Рис. 1.8. Класифікація зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій стійкості та економічній безпеці підприємства

*Складено автором за [39]

Зазвичай найбільшу небезпеку становлять зовнішні загрози, оскільки

вони не піддаються виявленню і прогнозуванню. Водночас усунення внутрішніх загроз є не менш важливим і належить до компетенції органів управління підприємством.

Саме ефективне управління фінансовою стійкістю дозволяє підприємству адаптуватися до нестабільних умов зовнішнього середовища та тримати під контролем ступінь його залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Управління фінансовою стійкістю підприємства та його стратегічна спрямованість має певні особливості: по-перше, відповідає ознакам підпорядкованості загальній системі управління господарсько-фінансовою діяльністю підприємства; по-друге, залежить від економічних показників конкурентного середовища та організаційно-правової форми функціонування підприємства; по-третє, пов'язано з постійною дією певних фінансових ризиків погіршення економічного регулювання використання ресурсного потенціалу [40].

На нашу думку, процес стратегічного управління фінансовою стійкістю необхідно розглядати на основі економічних принципів, що адекватні умовам та особливостям на різних рівнях господарської діяльності. Враховуючи економічні можливості підприємств в умовах ринкового середовища, ми пропонуємо наступні принципи стратегічного управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання (рис. 1.9).

З урахуванням сутності та принципів управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання відбувається і формування його стратегічних цілей. Слід відмітити, що стратегічні цілі управління фінансовою стійкістю підприємства більшою мірою відносяться до напряму зміцнення позицій фірми у відповідному секторі економіки, підтримці та збільшенню довгострокових конкурентних позицій на ринку. Ці цілі зазвичай ставляться на більш середньострокові періоди і спрямовані досягнення економічних результатів у майбутньому.

Рис. 1.9. Принципи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства

*Складено автором за [40, 41]

У процесі встановлення цілей управління фінансовою стійкістю доцільно використовувати комплексний підхід, з урахуванням можливостей суб'єкта господарювання адаптуватися до змін конкурентного середовища. Цього можна досягти шляхом побудови «дерева цілей» (рис. 1.10), в якому цілі взаємоузгоджуються зі способами їх забезпечення.

«Дерево цілей» управління фінансовою стійкістю підприємства – це наочне зображення підпорядкованості та взаємозв'язку цілей. Основною ж ідеєю щодо його побудови є декомпозиція, що призначена для формування зв'язку між стратегічною метою і способами її досягнення, сформульованими у вигляді завдань для певних виконавців.

Головна мета	Основні цілі	Допоміжні цілі
Забезпечення економічної безпеки та стабільності функціонування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику	Збалансованість активів та пасивів	достатність власного капіталу; гнучка структура капіталу; достатність власного капіталу для фінансування оборотних активів
	Збалансованість доходів та витрат	достатній рівень рентабельності; збільшення обсягу товарообороту
	Збалансованість грошових потоків	забезпечення платоспроможності та самофінансування; зниження дебіторської заборгованості; забезпечення кредитоспроможності

Рис. 1.10. «Дерево цілей» системи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства

*Складено автором за [40, 41]

Таким чином, головною метою управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання є забезпечення економічної безпеки та стабільності функціонування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику. Тому з метою мінімізації внутрішніх загроз діяльності підприємства та підвищення його фінансової стабільності необхідним виступає побудова механізму забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання шляхом організації ефективної взаємодії усіх елементів, що приймають участь у процесі управління фінансовою стійкістю.

Механізм забезпечення фінансової стійкості можна визначити як систему форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового забезпечення, завдяки яким на підприємстві досягається такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподілу та використання, що дає можливість підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику [42].

Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на

чинники, від яких залежить загальний результат діяльності суб'єкта господарювання (рис. 1.11).

Рис. 1.11. Складові елементи механізму управління фінансовою стійкістю в напрямку забезпечення економічної безпеки підприємства

*Складено автором за [43-46]

Дієвий механізм управління фінансовою стійкістю передбачає ефективний взаємозв'язок усіх складових елементів (інформаційно-аналітичного, програмно-технічного, нормативно-правового та кадрового забезпечення), використання відповідних інструментів в напрямку виявлення та мінімізації ризиків фінансовій стійкості та в кінцевому результаті повинен забезпечити високий рівень фінансової стійкості та економічної безпеки підприємства в цілому.

В цілому процес формування механізму управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання можна представити у вигляді послідовних, взаємопов'язаних етапів (рис. 1.12).

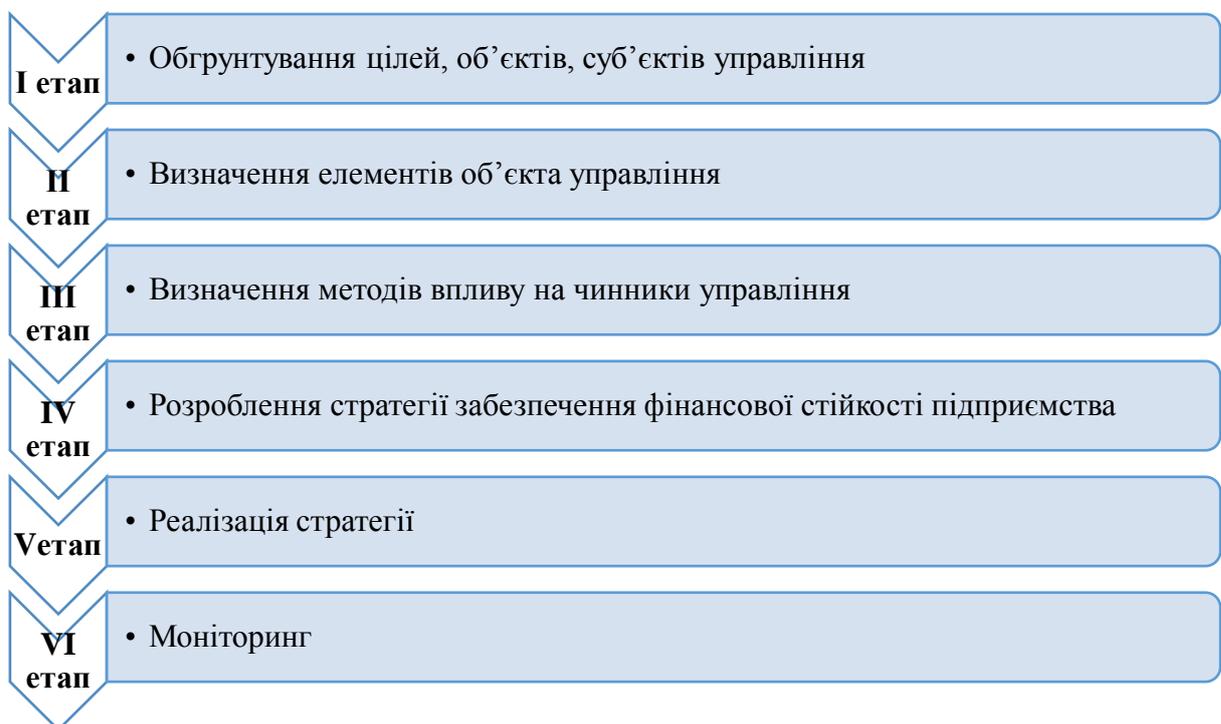

Рис. 1.12. Послідовність формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства

*Складено автором за [47, 48]

Отже, на першому етапі відбувається обґрунтування цілей, об'єктів і суб'єктів управління. Головною ціллю є забезпечення високого рівня фінансової стійкості підприємства. Об'єктом може виступати діяльність підприємства в цілому або його окремого підрозділу, фінансові та виробничі

процеси, фінансові результати діяльності, фінансові ресурси. Суб'єктами можна визначити керівників вищої ланки управління, фінансових менеджерів, аналітиків з економічної безпеки.

На другому етапі відбувається оцінювання стану, рівня та динаміки фінансової стійкості підприємства та ідентифікація і оцінювання чинників, які впливають на елементи управління.

На третьому етапі відбувається безпосереднє застосування інструментарію управління фінансовою стійкістю; виокремлюються засоби, методи, важелі, способи здійснення управління нею.

Розроблення стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства передбачає узгодження її цілей з загальною стратегією суб'єкта господарювання.

На етапі моніторингу проводиться аналіз фінансової стійкості підприємства; здійснюється контроль за виконанням завдань та досягнення цілі підприємства (забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості підприємства та економічної безпеки в цілому); коригування, за необхідності процесу реалізації стратегії.

Спільним для кожного етапу розробки механізму управління фінансовою стабільністю є використання інструментів управління фінансовою стабільністю компанії, тому при розробці схеми управління доцільно вказати конкретний набір інструментів для кожного етапу управління, які можна використовувати.

На сьогоднішній день на більшості суб'єктів господарювання однією з основних проблем є відсутність цілісної стратегії, спрямованої на забезпечення стабільності фінансово-господарської діяльності компанії та стійкого розвитку в майбутньому.

Реалізація визначеної основної мети механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства повинна бути спрямована на розв'язання основних цілей та задач з використанням представленого «дерева цілей».

Фінансова стійкість – це один із найважливіших показників фінансово-

господарської діяльності суб'єкта господарювання у ринковій економіці. Якщо підприємство фінансово стабільне, воно має ряд конкурентних переваг над іншими підприємствами, що працюють у тому ж секторі, у залученні інвестицій, отриманні кредитів, виборі постачальників і кваліфікованого персоналу. Фінансово стійке підприємство вчасно сплачує податки до державного бюджету, внески до соціальних фондів, заробітну плату, а банкам гарантує своєчасне повернення кредитів і сплату відсотків по них.

Встановлена послідовність етапів формування механізму управління фінансовою стійкістю ефективна і може застосовуватися в реальних економічних умовах. Застосування механізму покликане забезпечити стабільність функціонування та розвитку суб'єкта господарювання, що характеризується постійним збільшенням прибутку, підтримкою платоспроможності та кредитоспроможності, а також довгостроковою підтримкою фінансової рівноваги.

У процесі реалізації механізму управління фінансовою стійкістю застосовуються такі методи, як планування, оцінка та прогнозування. Виходячи із цього, подальшим етапом дослідження є детальне вивчення зазначених методів та встановлення особливостей їх використання в процесі оцінювання рівня фінансової стійкості підприємства з наступним розробленням заходів його підвищення.

Висновки до розділу 1

У процесі дослідження встановлено, що фінансова стійкість є невід'ємним елементом фінансової безпеки, яка, в свою чергу, є складовою економічної безпеки. Оскільки фінансова стійкість підприємства тісно взаємопов'язана з категоріями фінансової безпеки, економічної безпеки, стабільності і рівноваги було наведено ланцюг їх взаємозалежності.

Проведено детальний аналіз наукових підходів до трактування поняття «фінансова стійкість» та узагальнено, що вона являє собою стан фінансових

ресурсів, їх розподілу та використання, який забезпечує сталий розвиток фінансово-господарської діяльності на основі зростання прибутку й капіталу та достатньої платоспроможності та кредитоспроможності.

Виділені ознаки взаємозв'язку фінансової стійкості та економічної безпеки підприємства, а саме: платоспроможність та фінансова незалежність, достатній рівень ліквідності активів; рентабельність та прибутковість діяльності; наявність достатніх резервів та сформована на основі цього стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз; попередження банкрутства; максимально ефективне використання ресурсів підприємства; здатність фінансової системи суб'єкта господарювання забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів. Це підтверджує необхідність ефективного управління фінансовою стійкістю з метою забезпечення економічної безпеки підприємства.

Здійснено детальне дослідження факторів, що впливають на рівень фінансової стійкості та представлений їх поділ на зовнішні та внутрішні. Оскільки чинники, що впливають на фінансову стійкість, виникають з різних причин, це слід враховувати в аспекті управління ними. Якщо зовнішні чинники, що впливають на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і мало залежать від діяльності підприємства, то внутрішні чинники характеризуються високим рівнем керованості, а характер зміни залежить від функціонування самого суб'єкта господарювання. Таким чином, вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість підприємства буває різним. Відповідно має відрізнятися і підхід до управління визначеними чинниками.

Першочерговим об'єктом здійснення управління фінансовим менеджментом суб'єкта господарювання є саме внутрішні чинники.

Аргументовано, що в сучасних умовах особлива увага має приділятися забезпеченню фінансової стійкості, що можливо лише за умов своєчасного впровадження стратегічних підходів до управління суб'єктом господарювання. Актуальним напрямом стійкого та безпечного

функціонування підприємства є розроблення дієвого механізму управління фінансовою стійкістю. Представлено складові елементи та порядок формування механізму управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки.

Дієвість механізму управління фінансовою стійкістю передбачає ефективний взаємозв'язок усіх складових елементів (інформаційно-аналітичного, програмно-технічного, нормативно-правового та кадрового забезпечення), використання відповідних інструментів в напрямку виявлення та мінімізації ризиків фінансовій стійкості та в кінцевому результаті повинен забезпечити високий рівень фінансової стійкості та економічної безпеки підприємства в цілому.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Інформаційне забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю

Наявність значної кількості та поява нових загроз стійкому та ефективному функціонуванню будь-якого бізнесу в країні потребує вдосконалення існуючих та розробки нових механізмів забезпечення фінансової стабільності на мікрорівні. В умовах високого рівня невизначеності у діяльності підприємств, порядок збору, оброблення та використання потрібної інформації з метою управління фінансовою стійкістю є одним із ключових питань. Інформаційне забезпечення в сучасних умовах стає базисом управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Ключовим елементом якісного інформаційного поля є обліково-аналітичне забезпечення, як система генерації та обробки зовнішніх та внутрішніх даних. Поліпшення теоретичного підґрунтя інформаційного забезпечення означає потребу в уточненні відповідних концептуальних засад його формування та застосування під час розроблення оперативних та стратегічних завдань в управлінні фінансовою стійкістю підприємства [49].

Аналіз літературних джерел дав можливість встановити, що в економічній науці окрім категорії «інформаційне забезпечення», що отримала поширене трактування з точки зору сутнісного наповнення, використовують й інші поняття. У науковій літературі інформаційне забезпечення трактується через призму різних термінів, а саме:

– обліково-аналітичне забезпечення, як спосіб організації всіх видів бухгалтерського обліку та аналізу, а також взаємодія підсистем бухгалтерського обліку, аудиту та аналізу за допомогою інформаційних

потоків у процесі формування та передачі високоякісної оперативної та аналітичної інформації [50, 51];

– обліково-аналітична система як система, заснована на даних оперативного, статистичного, фінансового та управлінського обліку, включаючи оперативні дані, та використовує статистичну, виробничу, довідкову та іншу інформацію для економічного аналізу [52];

– обліково-інформаційне забезпечення як раціональна модель бухгалтерського обліку та інформаційного забезпечення повинна враховувати як внутрішню, так і зовнішню сферу інформації та відображати комплексну консолідовану інформацію про діяльність компанії та її перспективи [53].

Як видно з короткого аналізу змісту інтерпретацій, усі вищеперелічені терміни, що використовуються для визначення сутності ідентичних понять, характеризують процес збору, обробки та передачі облікової та аналітичної інформації, необхідної зовнішнім та внутрішнім користувачам, різні рівні стають керівництвом для прийняття відповідних рішень. Це свідчить про те, що доцільно використовувати один термін наприклад, «інформаційне забезпечення».

Отже, інформаційне забезпечення слід розуміти як процес безперервного планомірного відбору відповідних інформативних показників, необхідних для проведення аналізу, планування і підготовки ефективних оперативних управлінських рішень за всіма аспектами фінансової діяльності підприємства і як набір форм, методів та інструментів для управління інформаційними ресурсами, необхідних та адаптованих для реалізації процедур аналізу та управління, що забезпечують стабільну роботу компанії, її довгостроковий сталий розвиток [54].

Враховуючи вищезазначене схематично основні складові елементи системи інформаційного забезпечення управління фінансовою стійкістю представлено на рисунку 2.1.

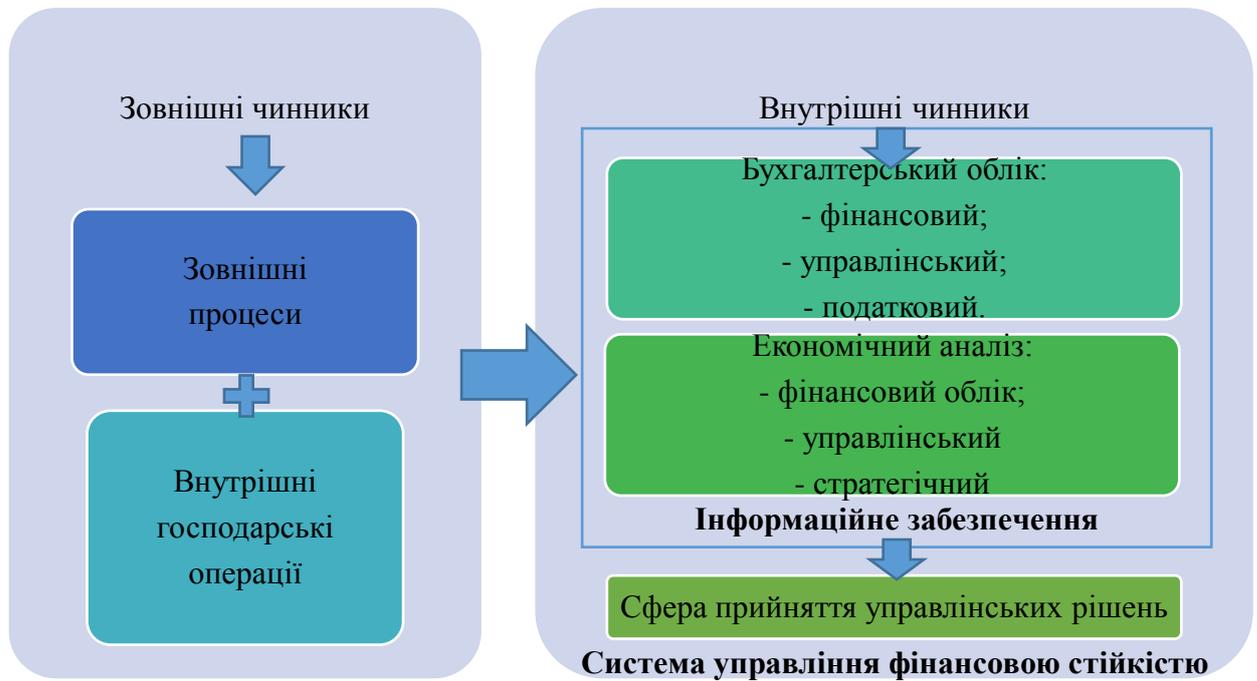

Рис. 2.1. Складові елементи системи інформаційного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємства

*Складено автором за [49]

Таким чином, елементи системи інформаційного забезпечення, показані на рисунку 2.1, включають облік та аналіз, взаємодію один з одним через потік інформації, створення потужної бази даних для прийняття рішень та контролю. З урахуванням зазначених компонентів системи необхідно визначити та охарактеризувати чинники, що впливають рівень інформаційного забезпечення. Так, до зовнішніх будуть належати:

- коло зовнішніх користувачів;
- рівень розкриття для задоволення інформаційні потреби зовнішніх користувачів.

Внутрішні включатимуть:

- розмір та масштаби діяльності підприємства;
- види діяльності;
- система управлінського апарату;
- інформаційні потреби користувачів;

- рівень професіоналізму працівників бухгалтерського й аналітичного відділів;
- рівень узагальненості та деталізації інформації;
- періодичність подання інформації.

Видається доцільним проаналізувати вплив деяких із цих факторів на формування обсягу інформаційного забезпечення. Розмір підприємства та масштаб діяльності впливають на організацію структурних елементів системи менеджменту, потребу в інформаційному забезпеченні для аналізу та контролю. Розширення масштабів діяльності вимагає створення додаткових елементів у системі управління, розгалуженої структури каналів надання та отримання економічної інформації та збільшення обсягів введеної та вихідної обліково-аналітичної інформації.

Інформаційні потреби користувачів мають прямий вплив, оскільки для кожного окремого користувача внутрішнього та зовнішнього середовища необхідно чітко визначити обсяги та види обліково-аналітичної інформації, рівень її узагальнення та форму подання. Для проведення відповідних обліково-аналітичних процедур підготовки управлінської інформації необхідно попередньо розрахувати витрати часу, кількість працівників та врахувати рівень їхньої кваліфікації.

Враховуючи визначення сутності інформаційного забезпечення, змістовне його наповнення з метою проведення аналізу фінансової стійкості відбувається через збір і оброблення даних в системі бухгалтерського обліку з додержанням якісних характеристик фінансової інформації. Для того щоб аналіз був максимально якісним, він має ґрунтуватися на достовірній та своєчасній інформації. Лише за такої умови управлінці отримують всі необхідні дані для прийняття управлінських рішень. Отже, отримана аналітиками інформація має відповідати ряду вимог (табл. 2.1) та певним якісним характеристикам.

Принципи інформаційного забезпечення аналізу та управління фінансовою стійкістю підприємства [55]

Принципи	Сутнісний зміст
Ефективність	Забезпечення мінімальних затрат на збір, оброблення, зберігання та використання даних
Об'єктивність	Інформація має бути адекватною, відповідати дійсності, бути достовірною
Повнота	Необхідно володіти інформацією за всіма об'єктами, показниками
Оперативність	Інформація для здійснення аналізу має бути готовою для використання в будь-який момент
Єдність	Інформація може надходити від різних джерел, у зв'язку з цим необхідно вжити заходів для усунення відокремленості й дублювання джерел інформації
Порівнянність	Інформація має бути порівнянною щодо планових показників та показників попередніх періодів
Перспективність	Для цілей аналізу потрібна прогнозна інформація з урахуванням можливої перспективи регулювання господарського процесу

Вимоги до інформаційного забезпечення з метою проведення оцінювання фінансової стійкості підприємства мають бути доповнені якісними характеристиками, визначеними в концептуальній основі. Щоб фінансова інформація була корисною, вона має бути актуальною та точною. Корисність фінансової інформації підвищується, якщо вона порівнювана, піддається перевірці, своєчасна і зрозуміла. Актуальність та достовірність викладу – фундаментальні якісні характеристики інформаційного забезпечення.

На основі вищевикладеного можна визначити основні концептуальні аспекти системи інформаційного забезпечення аналізу та управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання (рис. 2.2).

При цьому, основною метою системи інформаційного забезпечення є формування та передача оперативних та якісних інформаційних даних для забезпечення обґрунтованості та ефективності управлінських рішень у системі управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання.

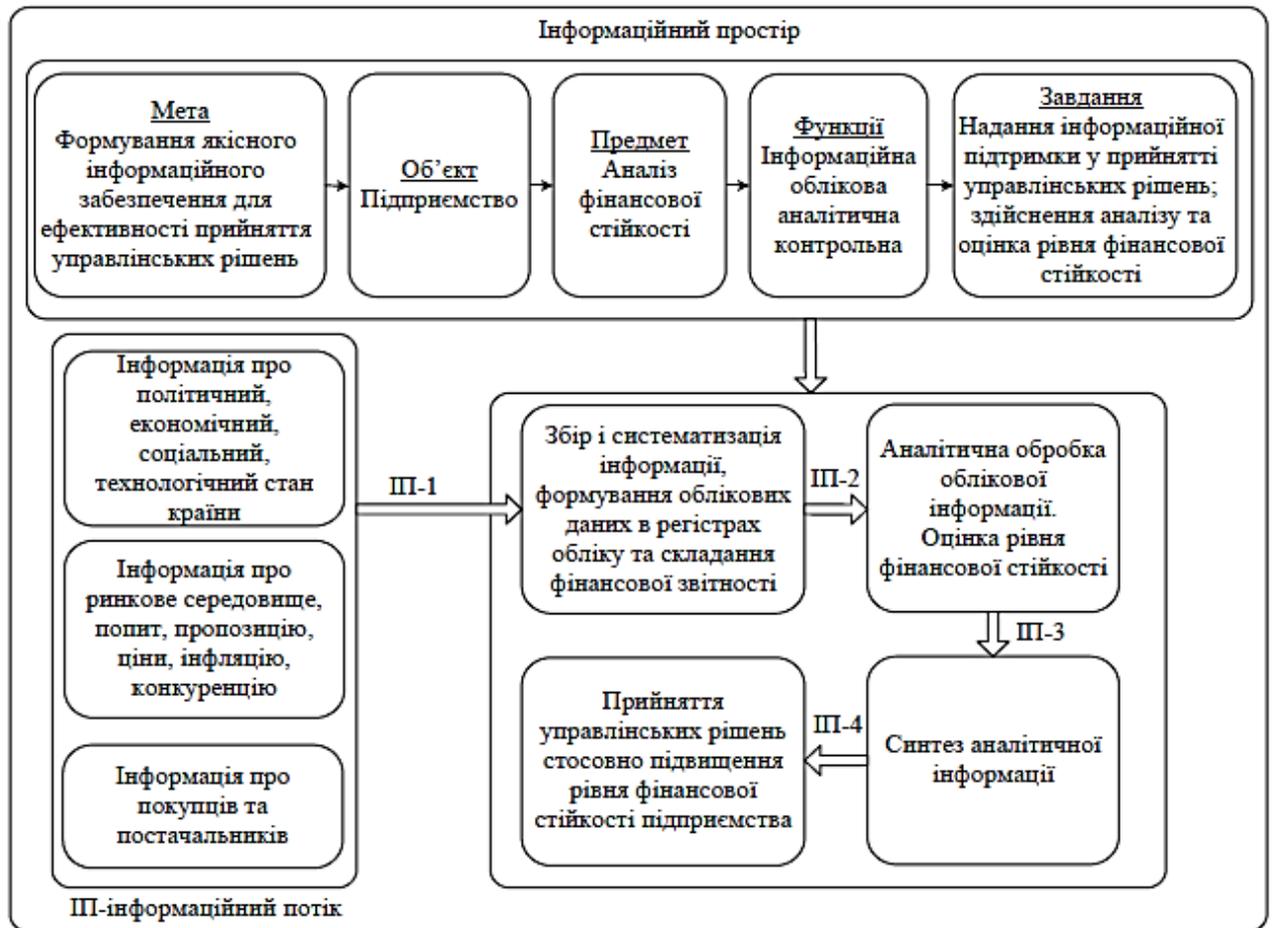

Рис. 2.2. Концептуальна модель інформаційного забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю підприємства

*Складено автором за [55, 56]

Згідно з представленою моделлю об'єктом є підприємство, а предметом – рівень його фінансової стійкості. Система виконує інформаційні, облікові, аналітичні та контрольні функції та пов'язані з ними завдання для забезпечення інформаційної підтримки при прийнятті управлінських рішень; аналіз та оцінка фінансової стійкості компанії в цілому та в різних аналітичних розділах; планувати та контролювати ефективність компанії; обґрунтованість пріоритетних напрямів його розвитку.

Специфіка управління фінансовою стійкістю повинна виявлятися у всіх зазначених компонентах системи інформаційного забезпечення: у підсистемі бухгалтерського обліку – через формування облікової та звітної інформації, що більш достовірно відображає фінансово-балансовий звіт у різних

аналітичних розділах; у підсистемі аналізу – через формування аналітичного інструментарію оцінки фінансової стійкості.

З метою формування відповідного рівня якості інформаційного забезпечення аналізу та управління фінансовою стійкістю підприємства необхідно визначити ряд завдань, досягнення яких можливе з допомогою бухгалтерського обліку та аналізу для виконання відповідних функцій управління:

- 1) розроблення критеріїв та процедур оцінки якості інформації, що формується у системі бухгалтерського обліку та бізнес-аналізу;
- 2) розроблення методики оцінки якості бухгалтерського циклу та процесу аналітичної обробки облікової інформації;
- 3) встановлення порядку формування обсягів даних, необхідних внутрішнім зацікавленим сторонам у бухгалтерському обліку, та порядку їх подальшого перетворення на аналітичну інформацію [57].

Таким чином, представлена концептуальна модель інформаційного забезпечення на мікрорівні, з виділенням її основні складових – цілей, предмету, функцій та завдань, а також принципів побудови взаємовідносин рамках обліково-аналітичного забезпечення дозволить забезпечити проведення якісного аналізу рівня фінансової стійкості та як результат забезпечити ефективне управління нею.

2.2. Методика оцінювання рівня та ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства

Бізнес-середовище в сучасних економічних умовах характеризується нестабільністю, зростанням різноманітних викликів і загроз, кризовим становищем багатьох суб'єктів господарювання. більшість підприємств мають дуже складне фінансове становище. Тому основним завдання будь-якого бізнесу постає забезпечення та управління його фінансовою стійкістю. Для

досягнення цієї мети виникає необхідність виявлення та аналізу факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства [58].

Порядок оцінювання рівня фінансової стійкості схематично можна представити в наступному вигляді (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Методика оцінювання рівня фінансової стійкості підприємства
*Складено автором за [59- 61]

Традиційною практикою проведення аналізу фінансової стійкості підприємства напрацьовано певні прийоми й методи його виконання [62].

Можна назвати шість основних прийомів аналізу:

1) горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожного показника фінансової звітності з відповідним показником попереднього звітного періоду. Під час горизонтального аналізу порівнюються фінансові показники підприємства за балансом (форма № 1), звітом про фінансові результати (форма № 2), звітом про рух грошових коштів (форма № 3), звітом про власний капітал (форма № 4);

2) вертикальний (структурний) аналіз – передбачає визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на

кінцевий результат. Найчастіше використовують для структурного аналізу активів та пасиву за балансом (форма № 1), структурного аналізу грошових потоків за звітом про рух грошових коштів (форма № 3);

3) трендовий аналіз – передбачає порівняння кожного елемента звітності з низкою попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції в динаміці показників, яка звільнена від впливу індивідуальних характеристик окремих періодів часу. Тренд використовується для екстраполяції найважливіших фінансових показників на майбутній період, тобто для прогнозного аналізу фінансового стану. Під час трендового аналізу порівнюються фінансові показники підприємства за балансом (форма № 1), звітом про фінансові результати (форма № 2), звітом про рух грошових коштів (форма № 3), звітом про власний капітал (форма № 4) за ряд попередніх періодів (3 – 5 років);

4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – передбачає визначення взаємозв'язку між одними і тими ж елементами за різні періоди та елементами різної форми. Відносні показники є основою для проведення факторного аналізу. Вихідні дані для розрахунків беруться з балансу (форма № 1) та звіту про фінансові результати (форма № 2);

5) порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз агрегованих звітних показників за окремими показниками самої компанії та її дочірніх товариств (філій), а також міжфірмовий аналіз показників компанії в порівнянні з показниками конкурентів або з середньогалузевими показниками. Дані підприємства (з форм № 1 – 4) порівнюються з даними підприємств конкурентів та середньогалузевими та середніми показниками за статистичними збірниками;

б) факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, і зворотним (синтез),

коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник. Для виявлення впливу факторів використовуються дані фінансової звітності підприємства (з форм № 1 – 4) і дані синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку підприємства (Головна книга, журнали-ордери) [63].

При виборі конкретних показників для проведення аналізу слід відмітити, що оцінювання фінансової стійкості базується на розрахунку абсолютних і відносних показників, що ґрунтуються на порівнянні активів та їх джерел фінансування. Тоді як оцінювання запасу фінансової стійкості передбачає аналіз критичного обсягу реалізації, операційного та фінансового левериджу.

Абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування.

Співвідношення окремих запасів та джерел їх фінансування дає можливість охарактеризувати тип фінансової стійкості. При визначенні типу фінансової стійкості до запасів (Reserves) відносять виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, товари, витрати майбутніх періодів, строк погашення яких менший ніж 12 місяців.

До загальних (нормальних) джерел фінансування запасів (ЗД) (Normal Liquidity Sources) відносять робочий капітал та короткострокові кредити банків.

Для характеристики наявності джерел фінансування запасів виділяють три основних показники.

1. Наявність власних коштів (В) – визначається як різниця між власним капіталом та необоротними активами підприємства:

$$B = BK - HA = \Phi.1 \text{ p.1495} - \text{p. 1095} \quad (2.1)$$

2. Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал) (ВД) – визначається збільшенням попереднього показника на суму довгострокових зобов'язань (ДЗ):

$$ВД = В + ДЗ = \Phi.1 \text{ p.1495} + \text{p.1595} + \text{p.1665}^{***} - \text{p. 1095}, \quad (2.2)$$

де *** – враховуються доходи майбутніх періодів у частині понад 12 місяців.

3. Наявність загальних коштів (ЗК) – фінансування запасів визначається збільшенням попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків (КК):

$$ЗК = ВД + КК = \Phi \text{ } \Phi.1 \text{ p.1495} + \text{p.1595} + \text{p.1665}^{***} + \text{p.1600} - \text{p. 1095} \quad (2.3)$$

Трьом показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування.

1. Надлишок (+) або дефіцит (–) власних коштів (ФВ):

$$\Phi^В = В - З_{п}, \quad (2.4)$$

де $З_{п}$ – запаси.

2. Надлишок (+) чи дефіцит (–) власних та довгострокових позикових коштів (ФВД):

$$\Phi^{ВД} = ВД - З_{п}. \quad (2.5)$$

3. Надлишок (+) чи дефіцит (–) загальних коштів (ФЗК):

$$\Phi^{ЗК} = ЗК - З_{п}. \quad (2.6)$$

Для визначення типу фінансової стійкості використовують трьохкомпонентний показник:

$$S = \{S1(\pm\Phi^B), S2(\pm\Phi^{БД}), S3(\pm\Phi^{ЗК})\}, \quad (2.7)$$

де функція визначається так:

$$S(\Phi) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } \Phi \geq 0 \\ 0, & \text{якщо } \Phi < 0 \end{cases} \quad (2.8)$$

Для характеристики фінансового стану на підприємстві розглядають чотири типи фінансової стійкості.

Перший – абсолютна фінансова стійкість. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд:

$$S = \{1, 1, 1\}; \quad (2.9)$$

$$B > Z_{п.}$$

Цей тип фінансової стійкості характеризується тим, що резерви підприємства покриваються з допомогою власних коштів, тобто фірма не залежить від зовнішніх кредиторів, що трапляється вкрай рідко. Більш того, абсолютну фінансову стійкість навряд чи можна вважати ідеальною, оскільки це означає, що менеджмент компанії не використовує зовнішні джерела фінансування для своєї основної діяльності.

Так, нормальна фінансова стійкість належить другому типу. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має вигляд:

$$S = \{0, 1, 1\}; \quad (2.10)$$

$$B < Z_{п.} < B + ДЗ.$$

У цій ситуації компанія використовує довгострокові позикові кошти на покриття резервів, крім власних коштів. Цей тип фінансування запасів є

«нормальним» з погляду фінансового управління. Нормальна фінансова стійкість є найбільш бажаною для підприємства.

Третій – нестійке (передкризове) фінансове становище. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд:

$$S = \{0,0,1\}; \quad (2.11)$$

$$B + ДЗ < З_{п} < B + ДЗ + КК.$$

Спостерігається порушення платоспроможності, але зберігається можливість відновлення балансу результаті відновлення джерел власні кошти, скорочення кредитів, прискорення обороту запасів. Фінансова нестабільність вважається нормальною (прийнятною), якщо сума короткострокових кредитів та позикових коштів, залучених на фінансування запасів, вбирається у загальну вартість сировини, матеріалів і готової продукції.

Останнім типом фінансової стійкості є кризовий фінансовий стан. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд:

$$S = \{0,0,0\}; \quad (2.12)$$

$$З_{п} > B + ДЗ + КК.$$

Компанія перебуває на межі банкрутства через те, що кошти, цінні папери та торгова дебіторська заборгованість не можуть навіть покрити зобов'язання та прострочені позички.

Компанія перебуває на межі банкрутства через те, що кошти, цінні папери та торгова дебіторська заборгованість не можуть навіть покрити зобов'язання та прострочені позички. За результатами розрахунків визначається тип фінансової стійкості підприємства з допомогою зведеної таблиці показників за видами фінансової стійкості (табл. 2.2).

Зведена таблиця показників за типами фінансової стійкості

Показник	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна Стійкість	Нормальна стійкість	Нестійке становище	Кризове становище
$\Phi^B = B - Z_n$	$\Phi^B > 0$	$\Phi^B < 0$	$\Phi^B < 0$	$\Phi^B < 0$
$\Phi^{BD} = BD - Z_n$	$\Phi^{BD} > 0$	$\Phi^{BD} > 0$	$\Phi^{BD} < 0$	$\Phi^{BD} < 0$
$\Phi^{3K} = 3K - Z_n$	$\Phi^{3K} > 0$	$\Phi^{3K} > 0$	$\Phi^{3K} > 0$	$\Phi^{3K} < 0$

Разом з цим виявлено, що аналіз фінансової стійкості підприємства передбачає використання як абсолютних так і відносних показників, основними з яких є: наявність власних коштів підприємства в обороті; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт покриття запасів; коефіцієнт загальної заборгованості; коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу тощо (табл. 2.3) [61].

Таблиця 2.3

Основними показниками фінансової стійкості підприємства

№	Назва	Формула	Характеристика та джерело
1	2	3	4
1	Наявність власних коштів підприємства в обороті	$B = BK - HA$	Наявність власних коштів підприємства в обороті – визначається як різниця між власним капіталом та необоротними активами підприємства
2	Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{\text{фс}} = BK + ДЗ / A$	Показник характеризує фінансову стійкість підприємства. Він показує скільки грн. власного капіталу припадає на 1 грн залученого капіталу
3	Коефіцієнт автономії	$K_{\text{фа}} = BK / A$	Характеризує ступінь незалежності підприємства від зовнішніх запозичень
4	Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{\text{фз}} = A / BK$	Показник, обернений до коефіцієнту автономії. Зростання цього показника обумовлює збільшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства
5	Коефіцієнт фінансового ризику	$K_{\text{фр}} = ЗЗ / BK$	Показує скільки грн. залученого капіталу припадає на 1 грн власного капіталу підприємства
6	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{\text{нвк}} = BOK / BK$	Показник показує, яке частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності

1	2	3	4
7	Коефіцієнт покриття запасів	$K_{пз} = \text{ВОК} / 3$	Показує, скільки на одиницю коштів, що вкладені у запаси припадає у сукупності власних коштів, довгострокових, та короткострокових зобов'язань
8	Коефіцієнт загальної заборгованості	$K_3 = \text{ПЗ} / \text{ВК}$	Характеризує питому вагу поточних зобов'язань в загальній сумі джерел формування
9	Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	$K_{сп} = \text{ВК} / \text{ДЗ} + \text{ПЗ}$	Показник характеризує фінансову стійкість підприємства. Він показує скільки гр.ивнів власного капіталу припадає на 1 грн залученого капіталу
10	Наявність власних коштів	$V = \text{ВК} - \text{НА}$	Обчислюють різницю між власним капіталом та необоротними активами підприємства
11	Наявність власних та довгострокових позикових коштів	$\text{ВД} = V + \text{ДЗ}$	Визначають збільшення попереднього показника на суму довгострокових зобов'язань [
12	Наявність загальних коштів	$\text{ЗК} = \text{ВД} + \text{КК}$	Фінансування запасів установлюють збільшення попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків
13	Надлишок (+) або дефіцит (-) власних коштів	$\Phi_v = V - 3_p$	—
14	Надлишок (+) чи дефіцит (-) власних та довгострокових позикових коштів	$\Phi_{vd} = \text{ВД} - 3_p$	—
15	Надлишок (+) чи дефіцит (-) загальних коштів	$\Phi_{zk} = \text{ЗК} - 3_p$	—

Отже, саме від значення абсолютних показників відносно нуля, виділяють чотири типи фінансової стійкості, до яких належить: абсолютна, нормальна фінансова стійкість, нестійкий фінансовий стан та критичний фінансовий стан. Важливим елементом процесу забезпечення фінансової стійкості є з'ясування характеристик кожного із типів.

Після аналізу абсолютних показників фінансової стійкості розраховують відносні коефіцієнти, завдяки чому можна побачити співвідношення коштів підприємства за різними джерелами, структуру капіталу [62]:

До основних відносних показників фінансової стійкості належать:

- коефіцієнт фінансової незалежності (автономії);
- коефіцієнт фінансової залежності;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- коефіцієнт покриття відсотків;
- коефіцієнт покриття запасів.

При оцінюванні запасу фінансової стійкості підприємства вирисовують такі складові: поріг рентабельності, зона безпеки (беззбитковості) та показники операційного, фінансового та операційно – фінансового левериджу. Розглянемо поріг рентабельності та зону безпеки.

Поріг рентабельності – це такі обсяги виробництва й реалізації продукції, за яких підприємство вже не має збитків, але ще не має і прибутку.

Поріг рентабельності (точка беззбитковості) визначається за формулою [63]:

$$Q_P = F / ПВ_{ВМ}, \quad (2.13)$$

де Q_P – поріг рентабельності;

F – сума фіксованих (постійних) витрат.

$ПВ_{ВМ}$ – питома вага валової маржі в сумарних операційних доходах.

Валова маржа (маржинальний дохід) – це різниця між сумарними операційними доходами та змінними витратами. За своєю структурою валова маржа – це сума постійних витрат і операційного прибутку підприємства.

$$ВМ = СОД - ЗВ \text{ або } ВМ = F + ОП, \quad (2.14)$$

де $ВМ$ – валова маржа підприємства;

$СОД$ – сумарні операційні доходи підприємства;

$ЗВ$ – сума змінних витрат;

ОП – операційний прибуток підприємства.

Запас фінансової стійкості – це зона виробничо-комерційної діяльності, в межах якої формується операційний прибуток підприємства. Розраховується за формулою:

$$\text{ЗФС} = \text{СОД} - Q_p. \quad (2.15)$$

Операційний прибуток, який формується у зоні запасу фінансової стійкості, визначається наступним чином:

$$\text{ОП} = \text{ЗФС} * \text{ПВ}_{\text{ВМ}}. \quad (2.16)$$

Операційний важіль – показник, що характеризує структуру валової маржі. Розраховується за формулою:

$$\text{ОВ} = \text{ВМ} / \text{ОП}. \quad (2.17)$$

За величиною операційного важеля визначається рівень підприємницького ризику діяльності підприємства.

При оцінювання запасу фінансової стійкості також використовують показники операційного, фінансового та операційно-фінансового левериджу.

Фінансовий леверидж (Financial Leverage) створюється при використанні підприємством позичкових джерел фінансування, плата за які постійна [63].

Фінансовий леверидж визначають оцінка взаємозв'язку між чистим прибутком і розміром прибутку за відсотками та податками. Цікаво, що кредитне плече використовується на розсуд керівництва. Підприємство взагалі має фінансувати свої вкладення з допомогою позичкового капіталу. В той же час застосування операційного левериджу іноді диктується умовами виробництва. Наприклад, металургійний завод завдяки значним інвестиціям у

будівлі та обладнання забезпечує собі високий компонент постійних операційних витрат.

Для оцінювання фінансового левериджу найчастіше корисуються коефіцієнтом фінансового ризику:

$$K_{\text{ФР}} = \text{ПК} / \text{ВК}, \quad (2.18)$$

де ПК – позиковий капітал;

ВК – власний капітал.

Операційний леверидж (Operating Leverage) утворюється за рахунок використання підприємством постійних операційних витрат.

Для розрахунку коефіцієнтів операційного левериджу ($K_{\text{ол}}$) в науковій літературі наводять декілька методик [64]:

$$K_{\text{ол1}} = \text{FC} / \text{VC}, \quad (2.19)$$

де FC – постійні витрати;

VC – змінні витрати.

$$K_{\text{ол2}} = \text{FC} / \text{TR}, \quad (2.20)$$

де TR – виручка (чистий дохід).

$$K_{\text{ол3}} = \text{ЧП} / \text{FC}, \quad (2.21)$$

де ЧП – чистий прибуток.

Операційно-фінансовий леверидж визначають оцінюванням взаємозалежності трьох компонент: чистого доходу, постійних витрат операційного та фінансового характеру, чистого прибутку.

Для зручності можна скористатися тим, що сила дії операційного

фінансового левериджу дорівнює добутку сили дії операційного левериджу та фінансового:

$$O_{\text{ФЛ}} = \text{ОЛ} * \text{ФЛ}, \quad (2.22)$$

де ОЛ – операційний леверидж,

ФЛ – фінансовий леверидж.

Досягнення стабільного фінансового стану можливе за наявності достатніх власних коштів, при ефективному використанні активів, достатньому рівні прибутковості, заснованому на операційних та фінансових ризиках, за достатньої ліквідності, стабільного прибутку та безлічі можливостей для залучення позикових коштів. Для забезпечення фінансової стабільності компанія повинна мати гнучку структуру капіталу, можливість організувати рух таким чином, щоб забезпечувати постійне перевищення доходів над витратами, щоб підтримувати платоспроможність і створювати умови для самофінансування [65].

Таким чином, методика інструментарію визначення рівня фінансової стійкості здійснюються в два етапи: оцінка абсолютних і відносних показників та оцінка запасу фінансової стійкості. До яких належить показники: наявність власних коштів підприємства в обороті; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт покриття запасів; коефіцієнт загальної заборгованості; коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу. Також при оцінюванні запасу фінансової стійкості використовують наступні показники: поріг рентабельності, зона безпеки та показники операційного, фінансового та операційно-фінансового левериджу.

Висновки до розділу 2

У процесі дослідження встановлено, що основою ефективного аналізу фінансової стійкості з метою підвищення її рівня та забезпечення економічної безпеки в цілому є відповідне інформаційне забезпечення. Аналіз наукових джерел дозволив визначити, що інформаційне забезпечення слід розуміти як процес безперервного планомірного відбору відповідних інформативних показників, необхідних для проведення аналізу, планування і підготовки ефективних оперативних управлінських рішень за всіма аспектами фінансової діяльності підприємства і як набір форм, методів та інструментів для управління інформаційними ресурсами, необхідних та адаптованих для реалізації процедур аналізу та управління, що забезпечують стабільну роботу компанії, її довгостроковий сталий розвиток.

Визначено основні елементи та принципи інформаційного забезпечення. Представлена модель інформаційного забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю підприємства. Згідно з представленою моделлю об'єктом є підприємство, а предметом – рівень його фінансової стійкості. Система виконує інформаційні, облікові, аналітичні та контрольні функції та пов'язані з ними завдання для забезпечення інформаційної підтримки при прийнятті управлінських рішень; аналіз та оцінка фінансової стійкості компанії в цілому та в різних аналітичних розділах; планувати та контролювати ефективність компанії; обґрунтованість пріоритетних напрямів його розвитку.

Інформаційне забезпечення визначено основою ґрунтовного аналізу фінансової стійкості, за результатами якого приймаються відповідні управлінські рішення. Представлено порядок проведення аналізу фінансової стійкості підприємства та схарактеризовано кожен із визначених етапів.

В основі методичного підходу до оцінювання фінансової стійкості покладено аналіз абсолютних і відносних показників та визначення запасу фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

При виборі конкретних показників для проведення аналізу слід

відмітити, що оцінювання фінансової стійкості базується на розрахунку абсолютних і відносних показників, що ґрунтуються на порівнянні активів та їх джерел фінансування.

Встановлено, що до абсолютних та відносних показників належить показники: наявність власних коштів підприємства в обороті; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт покриття запасів; коефіцієнт загальної заборгованості; коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу. Тоді як оцінювання запасу фінансової стійкості передбачає аналіз критичного обсягу реалізації, операційного та фінансового левериджу.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПРАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО»

3.1. Загальна характеристика та аналіз фінансових результатів діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

ПрАТ Фірма «Полтавпиво» – підприємство харчової промисловості, зайняте у галузі виробництва та реалізації пива та безалкогольних напоїв. Юридична адреса підприємства: 36008, Полтавська область, м. Полтава, вул. Європейська, 160.

Полтавський пивзавод має майже півстолітню історію.

Підприємство створене на базі Полтавського пивоварного заводу, побудованого у 1965 році. У радянський період пивзавод входив до складу Полтавського пивоб'єднання «Укрхарчопрому». До середини 80-х років підприємство спеціалізувалося тільки на випуску пляшкового і розливного пива. У 1985 році був побудований цех з розливу безалкогольних газованих напоїв. Його виробнича лінія могла випускати до 470 тис декалітрів продукції.

У 1990-ті роки на гребені відчуження великих підприємств від держави, пивзавод був приватизований у формі закритого акціонерного товариства. З 1998 року пивзавод розпочав співпрацю з німецькими технологами компанії «Kaltenberg». В кінці 1990-х років була введена в дію автоматична лінія з розливу в КЕГ-тару, потужністю 50 КЕГ на годину. Перші 4 циліндроконічних комбітанка в Україні були запуснені в 1999 році саме на Полтавському заводі.

У 2003 році завершено та запуснено варильний цех фірми «Hurrmann AG» з повною комп'ютеризацією процесу варіння сусла. У червні 2010 р. «Полтавпиво» здійснило перший в Україні налив в одноразовий ПЕТ КЕГ (key keg).

У 2011 на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» відбувається повна реорганізація структур, модернізація виробництва, просування та впровадження нових методик і стратегій розвитку в цілому. У 2012 році запущено новий варильний цех з повною комп'ютеризацією процесу варіння суслу. Нині основні стратегії товарної політики підприємства направлені на об'єднання всіх сортів пива і напоїв під одним брендом «Полтава», а також на рестайлінг лінійки, випуск безалкогольних соковмістних напоїв, квасу, нової фірмової пляшки [66].

Згідно із Статутом підприємства Приватного акціонерного товариства «Фірма «Полтавпиво» протокол № 33 від 20 квітня 2017 року, рішенням Загальних зборів акціонерів Товариства від 20 квітня 2017 року, у зв'язку із зміною типу Товариства з публічного на приватне, найменування Публічне Акціонерне Товариство «Фірма Полтавапиво» було змінено на Приватне акціонерне товариство «Фірма Полтавапиво» [67].

На сьогоднішній день ПрАТ «Фірма Полтавапиво» займається виробництвом не лише алкогольних напоїв, а й виробляє квас та інші безалкогольні вироби. Підприємство виготовляє 10 видів пива, 1 вид квасу та 12 видів безалкогольних напоїв. В основі рецептури пива, яке виробляється на Полтавському пивзаводі, лежить природний спосіб бродіння, використання якісних натуральних інгредієнтів.

Продукція ПрАТ «Фірма Полтавапиво» користується популярністю не тільки в Україні, а й за кордоном, що підтверджується великою кількістю нагород, які стали гарантією якості.

У 2000 році в Парижі ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» нагороджена золотою медаллю за збереження стійкості й уміння виживання в умовах фінансової кризи. Особистий знак вручено генеральному директору Сутковичу М. Г. за внесок в область стратегічного менеджменту на виробництві. Також генеральний директор отримав нагороду «Золотий Меркурій» за особистий внесок у розвиток економічних та інтеграційних процесів в Україні.

5 вересня 2014 року у виставковому центрі «АККО Інтернешнл» пройшло 21-е «Свято пива». На захід були запрошені міжнародні експерти, які

методом «сліпої» дегустації ставили свої оцінки продукції від учасників. Критерії, за якими ставилася загальна оцінка: смак, аромат, зовнішній вигляд і консистенція. Після дегустації відбулося нагородження переможців XVII щорічного Міжнародного конкурсу пива. Торгова марка «Полтава» також отримала ряд нагород [66].

За організаційно-правовою формою товариство є акціонерним товариством, за типом – приватним. Воно є юридичною особою та самостійним господарюючим суб'єктом. Товариство здійснює свою діяльність на комерційній основі на території України та за її межами.

Метою діяльності товариства є одержання прибутку на основі здійснення виробничої, комерційної, посередницької та іншої діяльності в порядку та за умов, визначених чинним законодавством і своїм статутом. Основним предметом діяльності товариства є виробництво і реалізація пива, безалкогольних напоїв, солоду. Товариство здійснює діяльність, для якої передбачено обов'язкове одержання спеціальних дозволів (ліцензій), після їх отримання у порядку, встановленому чинним законодавством України.

Станом на 31 грудня 2020 р. дочірні підприємства, філії, представництва та інші відокремлені структурні підрозділи були відсутні. Середня кількість працівників станом на 31 грудня 2020 р. – 281 осіб, у зв'язку з чим зазначене підприємство можна віднести до середніх підприємств [67].

Основними ринками збуту є центральний, східний і південний регіони України. Продукція реалізується в 23 областях України, а також відправляється на експорт, а саме до Ізраїлю, Білорусі, Германії, Польщі, Грузії та Китаю. Товариство здійснює збут продукції через дистриб'юторські компанії, які в свою чергу реалізують продукцію через національні та локальні мережі, лінійний роздріб – це фасована продукція. Продукція в кег-тарі реалізується через кафе, бари та ресторани. Також продукція реалізується через систему збуту «ХоРеКа». Продукція продається в гіпермаркетах, мінімаркетах, павільйонах, кіосках, лотках [66].

Кризова ситуація змушує конкурентів боротися за свій ринок, що призводить до монополізації ринку, яка в свою чергу породжує високі бар'єри входу на ринок пива нових компаній. Сучасна вітчизняна пивоварна галузь розвивається в основному за рахунок великих підприємств, що дає підстави стверджувати про те, що на сьогоднішній день на ринку пива України панує олігополія [68]. Конкуренція з боку таких міцних товаровиробників, як «САН ІнБев Україна», «Carlsberg Ukraine», «Оболонь» стимулює до роботи в нових сегментах ринку, впровадження нових технологій та нових товарів. На п'ять компаній – Carlsberg Ukraine, «САН ІнБев Україна», «Оболонь», «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль» і «Перша приватна броварня» припадає близько 94% ринку. Середні підприємства і міні-заводи займають близько 6%, з них крафтові пивоварні тільки 0,5%. Споживання пива в Україні становить в середньому 42 літри на душу населення в рік [69].

Крім того, існує ризик нерегулярного постачання сировини. Джерелами сировини є в основному вітчизняні виробники. Ціни на сировину мають тенденцію до постійного зростання.

Щоб надати узагальнюючу характеристику діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» слід провести аналіз фінансового стану.

Аналіз фінансового стану являє собою комплекс дій щодо вивчення й аналізу результатів фінансово-господарської діяльності організацій, підприємств, фірм з метою визначення ступеня ефективності використання основних фондів і оборотних коштів для реалізації програм (статутних завдань) організацій, установ, виявлення можливих недоліків, порушень, невикористаних резервів підвищення результативності діяльності [68].

Дослідження структури та динаміки майна підприємства проводиться за допомогою складання агрегованого балансу підприємства.

Агрегований баланс складається на підставі фінансової звітності (додатки А, Б, В), і дозволяє проаналізувати майно підприємства і джерела його формування (табл. 3.1).

Агрегований баланс ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2018-2020 рр.

АКТИВ	2018 рік		2019 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання %
	Сума, тис грн	Питома вага, %	Сума, тис грн	Питома вага, %	сумі, тис грн	питомій вазі, %		Сума, тис грн	Питома вага, %	Сума, тис грн	Питома вага, %	сумі, тис грн	питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Необоротні активи	72647	41,95	71 960	37,63	-687	-4,32	99,05	71 960	37,63	182541	58,12	110581	20,49	253,67
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи	72645	41,95	71 951	37,62	-694	-4,33	99,04	71 951	37,62	182539	58,12	110588	20,50	253,70
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції	2	0,00	2	0,00	0	0,00	100,00	2	0,00	2	0,00	0	0,00	100,00
1.3. Відстрочені податкові активи	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
1.4 Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
2. Оборотні активи	100 530	58,05	119283	62,37	18 753	4,32	118,65	119 283	62,37	131510	41,88	12 227	-20,49	110,25
2.1. Запаси	50889	29,39	44 504	23,27	-6385	-6,12	87,45	44 504	23,27	72562	23,11	28 058	-0,16	163,05
2.2. Дебіторська заборгованість	29358	16,95	36716	19,20	7 358	2,25	125,06	36716	19,20	40562	12,92	3 846	-6,28	110,47
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти	19035	10,99	37 423	19,57	18 388	8,58	196,60	37 423	19,57	54493	17,35	17 070	-2,22	145,61
2.4. Витрати майбутніх періодів	0	0,00	45	0,02	45	0,02	0	45	0,02	61	0,02	16	0,00	135,56
2.5. Інші оборотні активи	1248	0,72	595	0,31	-653	-0,41	47,68	595	0,31	13	0,00	-582	-0,31	2,18
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
Всього майна	173 177	100,00	191243	100,00	18066	0,00	110,43	191 243	100,00	314051	100,00	122808	0,00	164,22
ПАСИВ														
1. Власний капітал	107396	62,02	137114	71,70	29 718	9,68	127,67	137 114	71,70	257301	81,93	120187	10,23	187,65
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	19688	11,37	914	0,48	-18774	-10,89	4,64	914	0,48	20987	6,68	20 073	6,20	2296,17
3. Поточні зобов'язання і забезпечення	46093	26,62	53 215	27,83	7 122	1,21	115,45	53 215	27,83	35763	11,39	-17 452	-16,44	67,20
3.1. Короткострокові кредити банків	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
3.2. Кредиторська заборгованість	38106	22,00	45137	23,60	7 031	1,60	118,45	45137	23,60	25800	8,22	-19 337	-15,38	57,16
3.3. Інші поточні зобов'язання	7987	4,61	8728	4,56	741	-0,05	109,28	8728	4,56	2650	0,84	-6 078	-3,72	30,36
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
Всього капіталу	173177	100,00	191243	100,00	18 066	0,00	110,43	191 243	100,00	314051	100,00	122808	0,00	164,22

Враховуючи дані таблиці, динаміка і склад майна ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2018-2020 рр. наведена на рисунку 3.1.

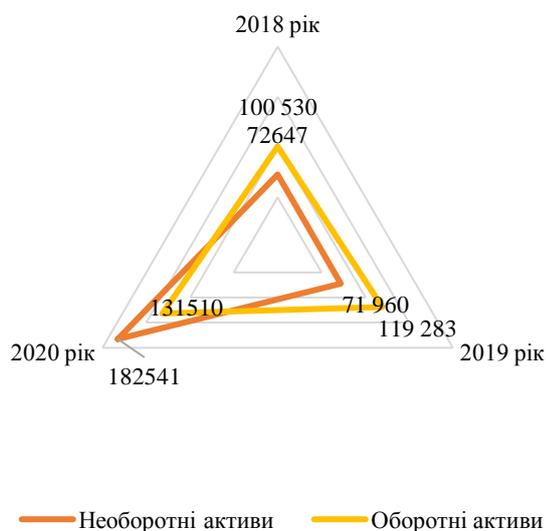

Рис. 3.1. Динаміка і склад майна ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Необоротні активи у вартісному виразі у 2019 році зменшились на 687 тис. грн. та зросли у 2020 році на 110 581 тис. грн. У цілому нині можна констатувати, збільшення виробничих потужностей. Паралельно відбувається формування мобільної структури активів [70]. Зростання оборотних активів в цілому на 30980 тис. грн. пов'язане зі збільшенням дебіторської заборгованості у 2019 році та запасів у 2020 році. Але головним фактором стало збільшення грошових коштів в 2019 році майже на 100 % та в 2020 році майже на 50%.

Зміна джерел формування майна ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за досліджуваний період представлено на рисунку 3.2.

Як видно з малюнку, маємо позитивну динаміку зростання власного капіталу товариства. Його частка у 2020 році склала майже 82%. Це говорить про те, що підприємство займається самофінансуванням. Але такий напрям не завжди можна визначити найбільш ефективним. Адже залучення позикового капіталу дає більші можливості.

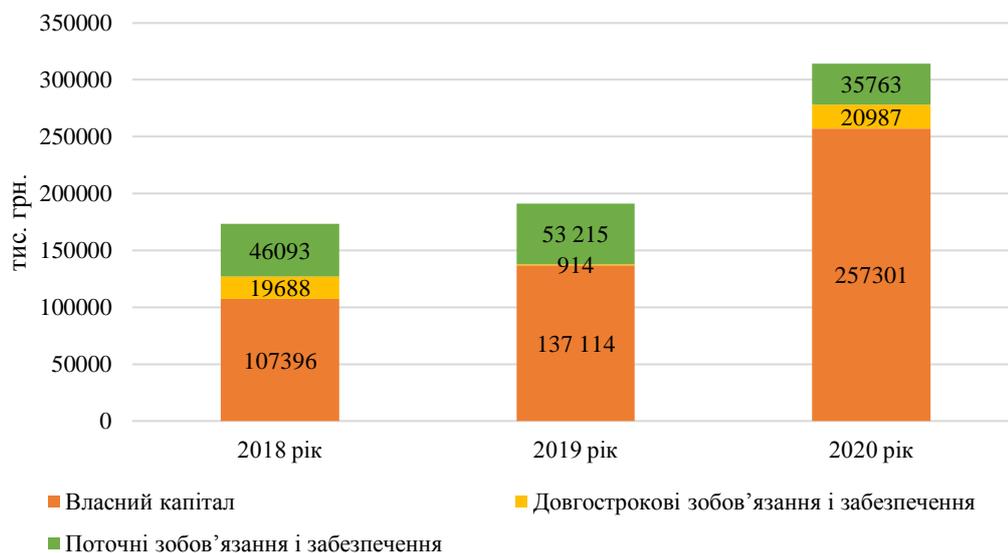

Рис. 3.2. Динаміка та структура джерел формування майна

Майновий стан та результати діяльності безпосередньо впливають на ліквідність підприємства. Основні показники ліквідності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» представлено на рисунку 3.3.

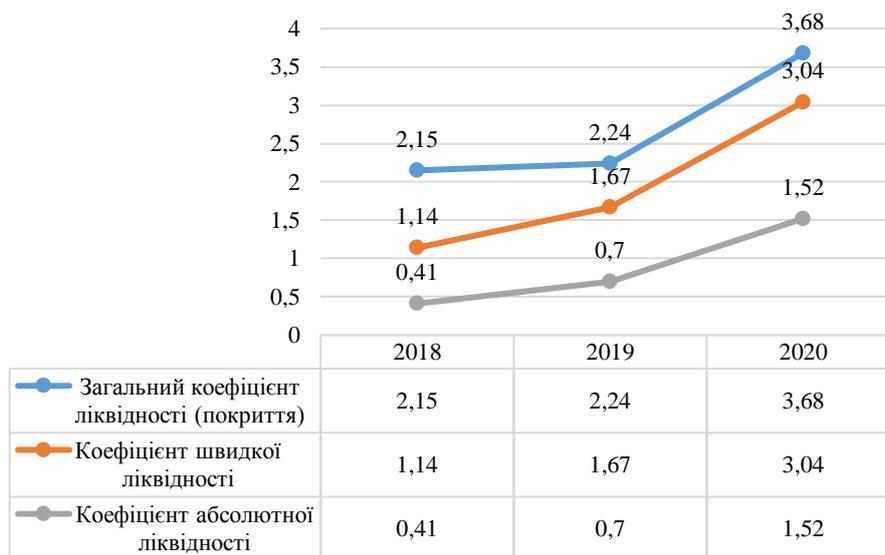

Рис. 3.3. Динаміка показників ліквідності

Усі показники знаходяться в межах нормативних значень, що значить, що в цілому підприємство є достатньо ліквідним за досліджуваний період.

Ліквідність підприємства є базисом для забезпечення його платоспроможності (рис. 3.4).

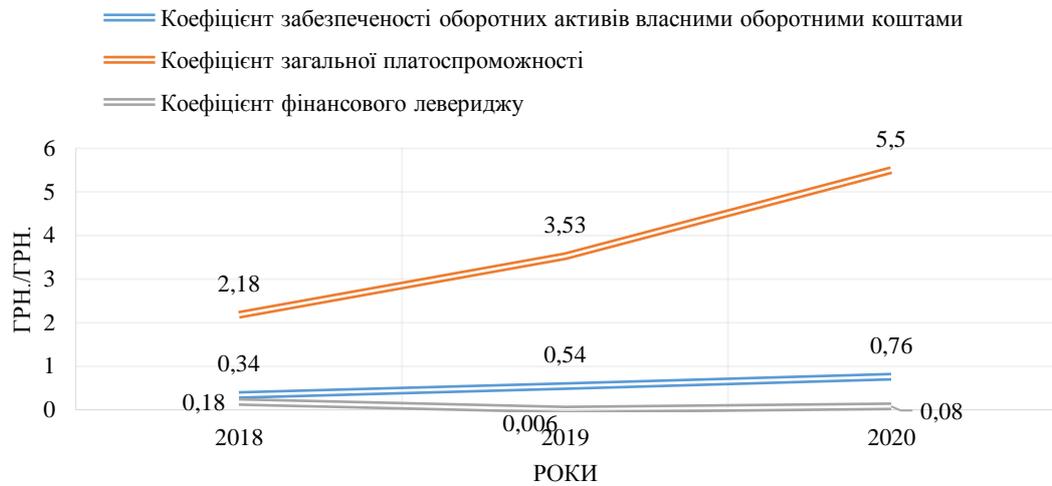

Рис. 3.4. Динаміка показників платоспроможності

Усі зазначені показники засвідчують позитивну тенденцію і знаходяться в межах нормативних значень. Тобто ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» є платоспроможним.

Як зовнішніх, так і внутрішніх стейкхолдерів будь-якого підприємства цікавлять результати його діяльності. Адже вони являються узагальнюючим показником ефективності виробничої, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

Детально порядок формування та розподілу прибутку підприємства відображається у формі № 2 (звіті про фінансові результати). На основі аналізу цього документу визначено, що діяльність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» в цілому є ефективною. Але водночас лише виробнича діяльність. Оскільки результатом фінансової та інвестиційної діяльності являються лише витрачання.

Проте загальний чистий фінансовий результат маємо у розмірі 16703 тис грн у 2018 році, 29718 тис. грн. – у 2019 році та 31819 тис грн. – у 2020 році (рис. 3.5).

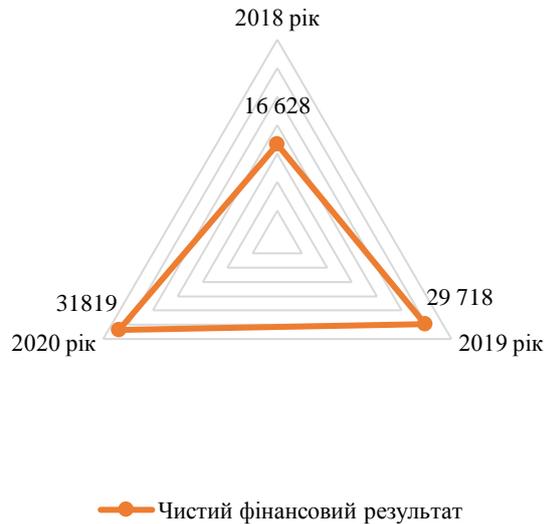

Рис. 3.5. Динаміка чистого фінансового результату

Детальний аналіз процесу формування і розподілу прибутку підприємства наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Аналіз формування та розподілу прибутку ПрАТ «Фірма
«Полтавпиво», тис. грн.

№ з/п	Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Абс. відх. 2019/2018	Абс. відх. 2020/2019
1	2	4	5	6	7	8
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	293 278	323 013	311784	29 735	-11 229
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	214 639	221 304	204621	6 665	-16 683
3	Валовий прибуток	78 639	101 709	107163	23 070	5 454
4	Інші операційні доходи	12 872	11 895	14301	-977	2 406
5	Сумарні операційні доходи	306 150	334 908	326085	28 758	-8 823
6	Адміністративні витрати	13 577	14 732	16173	1 155	1 441
7	Витрати на збут	43 252	46 485	47710	3 233	1 225
8	Інші операційні витрати	10 045	12 209	13138	2 164	929
9	Сумарні операційні витрати	281 513	294 730	281642	-270 503	-13 088
10	Прибуток від операційної діяльності	24 637	40 178	44443	15 541	4 265
11	Дохід від інвестиційної та фінансової діяльності	0	0	0	0	0
12	Витрати від інвестиційної і фінансової діяльності	4309	2664	2302	-1645	-362

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4	5	6	7
13	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	20 328	37 514	42141	17 186	4 627
14	Витрати з податку на прибуток	3700	7796	10322	4096	2 526
15	Чистий фінансовий результат: прибуток / збиток	16 628	29 718	31819	13 090	2 101
16	Інший сукупний дохід після оподаткування	75	0	87802	-75	87 802
17	Сукупний дохід	16703	29 718	119621	13 015	89 903

Таким чином, в цілому діяльність досліджуваного підприємства можна характеризувати як ефективну. Але для забезпечення економічної безпеки найважливішим індикатором є фінансова стійкість. Тому наступним етапом дослідження є оцінювання її рівня.

3.2. Оцінювання рівня та ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства

Базуючись на дослідженні методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємств, відмітимо, що головним методом, що застосовується у процесі оцінки, є метод відносних показників. На основі даних фінансової звітності, зокрема форми фінансової звітності № 1 «Баланс», розраховуються різні її коефіцієнти.

Порівняння підходів різних науковців до оцінки фінансової стійкості підприємства дозволяє стверджувати, що найбільш поширеними є коефіцієнт автономії, коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів, коефіцієнт покриття запасів тощо [73].

Використовуючи фінансову звітність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2018-2020 роки та формули для розрахунку зазначених коефіцієнтів проведено їх розрахунок. Результати оцінювання головних показників фінансової стійкості досліджуваного підприємства відображені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Показники фінансової стійкості підприємства

Показник	2018	2019	2020	Відхилення	
				2019-2018	2020-2019
Наявність власних коштів підприємства в обороті	34749	65154	74760	30405	9606
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,73	0,72	0,93	-0,01	0,21
Коефіцієнт автономії	0,62	0,72	0,82	0,1	0,1
Коефіцієнт фінансової залежності	1,61	1,39	1,22	-0,22	-0,17
Коефіцієнт фінансового ризику	0,61	0,39	0,22	-0,22	-0,17
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,51	0,48	0,29	-0,03	-0,19
Коефіцієнт покриття запасів	1,07	1,48	2,06	0,41	0,58
Коефіцієнт загальної заборгованості	0,38	0,28	0,14	-0,1	-0,14
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	1,63	2,53	4,53	0,9	2

Розрахувавши показники фінансової стійкості підприємства можна зробити такі висновки, щодо діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за аналізований період.

Показник наявності власних коштів підприємства в обороті показує тенденцію до зростання. Так, за весь період аналізу відбулося збільшення даного з 34749 тис грн в 2018 році до 74760 тис грн в 2020 році. Дана динаміка пов'язана зі зростанням величини власного капіталу.

Коефіцієнт фінансової стійкості аналогічно має тенденцію до зростання і при нормативному значенні в 0,7 грн/грн, зростає до 0,93 грн/грн 2020 році. Отже, підприємство є фінансово стійким, здатним проводити прогнозовану діяльність в довгостроковій перспективі.

Щодо коефіцієнту автономії, то підприємство не значно залежить від позикових коштів і здатна фінансувати 82% активів за рахунок власних коштів. Щорічне збільшення показника фінансової автономії означає

підвищення фінансової стійкості підприємства та свідчить про збільшення здатності маневрувати власними коштами підприємства. З огляду на те, що компанія є платоспроможною і прибутковою, може бути запропоновано реінвестувати прибуток, що отриманий за результатами фінансового року.

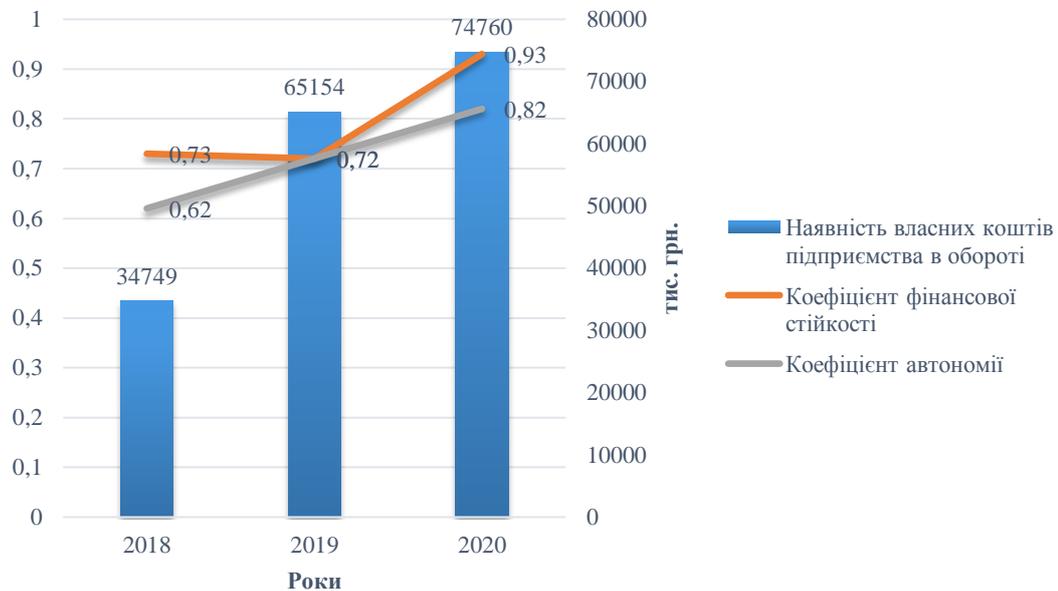

Рис. 3.6. Динаміка власних коштів в обороті та коефіцієнтів фінансової стійкості й автономії

Щодо коефіцієнта фінансової залежності, то його нормативне значення становить менше 2. Фінансова залежність компанії ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» знижується, і в 2020 р. на кожен гривню власних коштів припадає 1,22 гривні фінансових ресурсів, що на 0,39 менше, ніж в 2018 році. Значення показника знаходиться в нормативних межах, тому фінансові ризики компанії знаходяться на прийнятному рівні.

Коефіцієнт фінансового ризику за період аналізу зменшується, що свідчить про зниження залежності від залучених джерел, підвищення фінансової автономії. Рівень цього показника в межах норми.

Рівень коефіцієнта фінансової залежності та фінансового ризику і їх зміна протягом 2018 – 2020 років представлена на рисунку 3.7.

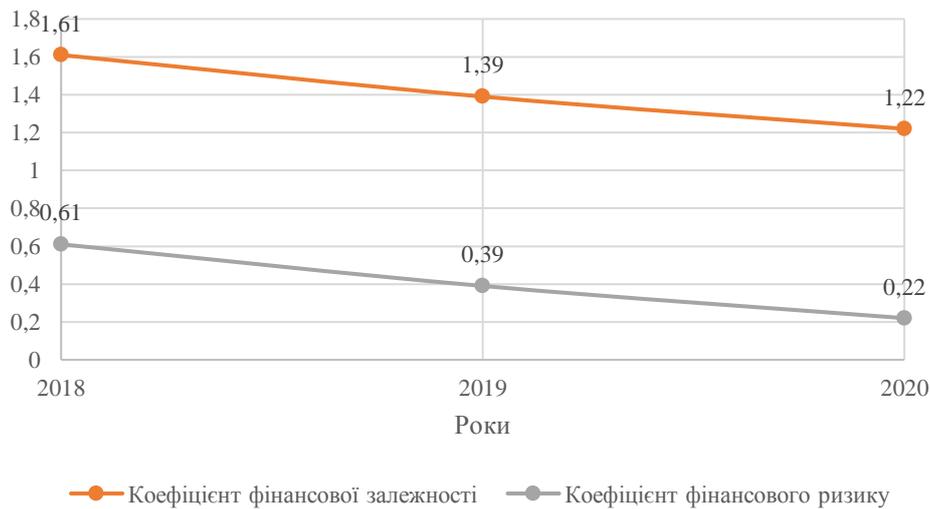
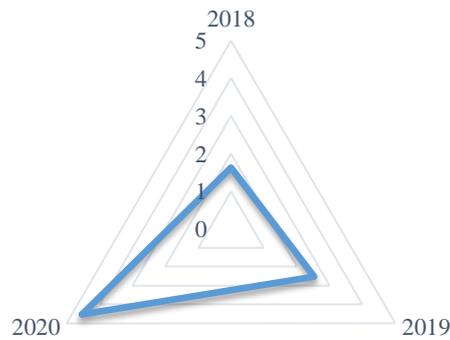

Рис. 3.7. Динаміка коефіцієнтів фінансової залежності та фінансового ризику

У підприємства достатньо джерел фінансування для підтримки виробничого і збутового процесу. На кожен гривню запасів припадає 2,06 гривні доступних фінансових ресурсів.

Коефіцієнт загальної заборгованості підприємства за період аналізу знижується. Даний результат є позитивним і означає, що на 1 грн власного капіталу припадає 14 коп. поточних зобов'язань, а отже в разі необхідності термінового погашення заборгованості, підприємство зможе покрити їх за рахунок власних коштів без додаткового пошуку ресурсів.

Коефіцієнт співвідношення власного та залученого капіталу за аналізований період зріс з 1,63 грн/грн в 2018 до 4,53 грн/грн в 2020 році. Значне зростання даного показника пов'язане зі збільшенням величини власного капіталу у 2020 році та засвідчує, що підприємство самофінансує свою діяльність, тобто дотримується консервативної політики в управлінні фінансами. При цьому доречним є відмітити, що зазначений підхід не завжди є максимально доцільним. Оскільки залучення позикових джерел дає більші можливості для розвитку підприємства у перспективі. Графічно результат представлено на рисунку 3.8.

— Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу

Рис. 3.8. Динаміка коефіцієнта співвідношення власного і залученого капіталу

Отже, можна засвідчити, що в цілому протягом досліджуваного періоду підприємство є фінансово стійким, зростає його автономність та незалежність від зовнішніх джерел фінансування.

Комплексна діагностика фінансової стійкості підприємства на основі розглянутих у попередньому розділі концептуальних підходів передбачає також визначення типу фінансової стійкості та є основою для прийняття управлінських рішень в напрямку забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості та економічної безпеки підприємства в умовах жорсткої конкуренції та нестабільності зовнішнього середовища.

У розділі 2 було відмічено, що для оцінювання фінансової стійкості суб'єкта господарювання, окрім відносних показників, використовується абсолютний показник – так званий трикомпонентний показник, який дозволяє визначити тип фінансової стійкості підприємства. Така оцінка фінансової стійкості ґрунтується на порівнянні обсягів запасів і витрат із величиною джерел їх фінансування.

Отже, проведемо визначення типу фінансової стійкості з використанням трикомпонентного показника (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Визначення типу фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2018 – 2020 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Загальна величина запасів	50889	44504	36281
Наявність власних коштів	34749	65154	74760
Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал)	54437	66068	95747
Наявність загальних коштів	54437	66068	95747
$\Phi_B = B - Z_{\Pi}$	(16140)	20650	38479
$\Phi_{ВД} = ВД - Z_{\Pi}$	3548	21564	59466
$\Phi_{ЗК} = ЗК - Z_{\Pi}$	3548	21564	59466
Трикомпонентний показник фінансової стійкості $S(\Phi) = \{S1 (\pm\Phi_B), S2 (\pm\Phi_{ВД}), S3 (\pm\Phi_{ЗК})\}$	{0,1,1}	{1,1,1}	{1,1,1}

Графічно покриття загальної величини запасів власними коштами, власними та довгостроковими позиковими коштами, і загальними коштами представлено на рисунку 3.9.

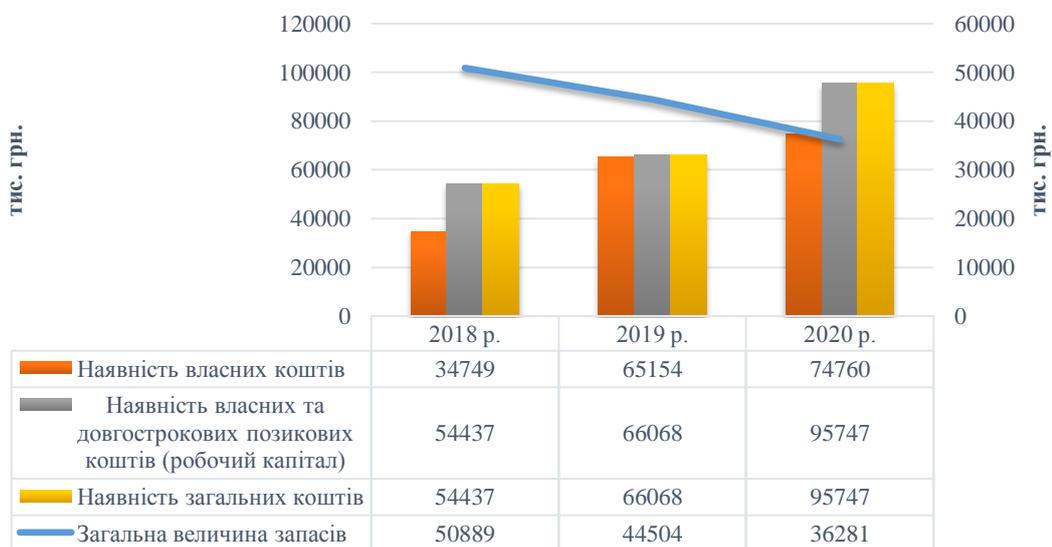

Рис. 3.9. Динаміка покриття запасів підприємства різними джерелами

Після проведеного аналізу було виявлено у 2018 році фінансова стійкість була на нормальному рівні, так як підприємство мало дефіцит власних коштів ($Fв < 0$), надлишок власних коштів та довгострокових позик ($Fвд > 0$) та надлишок загальних коштів ($Fзк > 0$) для фінансування запасів, таким чином, трикомпонентний показник фінансової стійкості мав вигляд $S = \{0, 1, 1\}$. Це свідчило про те, підприємство використовувало для покриття запасів, крім власних коштів також і довгострокові позикові кошти. Такий тип фінансування запасів є «нормальним» із точки зору фінансового менеджменту та найбільш бажаним для підприємства.

У 2019-2020 роках трикомпонентний показник фінансової стійкості мав вигляд $S = \{1, 1, 1\}$, що означає абсолютну фінансову стійкість.

Таким чином, одна з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства – фінансова стійкість. На ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» спостерігається абсолютна фінансова стійкість.

Отже, обґрунтованість прийнятих фінансових рішень, успіх виконання управлінських завдань безпосередньо залежить від повноти і доцільної періодичності оцінювання фактичного стану діяльності підприємства, його конкурентної позиції. Аналіз фінансової стійкості підприємства в даному контексті сприятиме виявленню недоліків в організації комерційно-виробничого процесу, використанні ресурсів і резервів підвищення ефективності і прибутковості діяльності. Завданням управлінців перетворити оцінювання фінансової стійкості в активний і дієвий інструмент обґрунтування фінансової стратегії управління підприємства і стати засобом активного і оперативного регулювання і координації фінансових процесів

Для забезпечення постійного рівня фінансової стійкості та стабільного функціонування підприємств у майбутньому керівникам необхідно здійснювати постійний моніторинг та комплексний аналіз її рівня та, на цій основі, проводити ефективне управління фінансовою стійкістю.

3.3. Взаємозв'язок фінансової стійкості з рівнем економічної безпеки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Головна умова економічної безпеки підприємства – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і загрозам, які прагнуть заподіяти фінансовий збиток підприємству або небажано змінити структуру капіталу, примусово ліквідувати підприємство [72].

Фінансова стійкість підприємства є основою його економічної безпеки. За результатами проведеного аналізу встановлено, що ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» протягом досліджуваного періоду нарощує фінансову стійкість та на кінець 2020 року має абсолютний тип фінансової стійкості. Розрахувавши рівень економічної безпеки підприємства підтвердимо його безпосередній зв'язок із рівнем фінансової стійкості.

При визначенні економічної безпеки підприємства важливе значення має розробка індикаторів. Для економічної безпеки значення мають не самі показники, а їх порогові значення. За межами значень порогових показників підприємство втрачає здатність до стійкості, динамічного саморозвитку, конкурентоспроможності на зовнішніх і внутрішніх ринках, стає об'єктом конкурентного поглинання.

Проаналізувавши наявні підходи до діагностики рівня фінансово-економічної безпеки було побудовано модель для узагальненого та більш комплексного аналізу стимуляторів та дестимуляторів підприємства. Дана модель включає три складові, що безпосередньо впливають на підприємство: фінансову складову, кадрову складову та техніко-технологічну складову.

Обравши для оцінки фінансово-економічної безпеки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» індикаторний підхід, проведемо обрахунок основних показників в таблиці 3.5, та проаналізуємо їх динаміку та зробимо висновок про стимулятори і дестимулятори досліджуваного суб'єкта господарювання.

Таблиця 3.5

Розрахунок основних показників економічної безпеки підприємства за індикаторним підходом

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2018 – 2020 роки

№ з/п	Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Гран. знач.	Відхил (+/-) 2019-2018	Відхил (+/-) 2020-2019	Стим./ Дестим.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Фінансова складова								
1.1.	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,73	0,72	0,93	>1	-0,01	+0,21	дестим.
1.2.	Коефіцієнт автономії	0,62	0,72	0,82	≥2	+0,1	+0,1	дестим.
1.3.	Коефіцієнт ліквідності (покриття)	2,15	2,24	3,68	≥2	-0,23	+1,44	стим.
1.4.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,14	1,67	3,04	≥0,6	-0,04	+1,37	стим.
1.5.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,41	0,7	1,52	≥0,2	+0,29	+0,82	стим.
1.6.	Коефіцієнт загальної платоспроможності	2,18	3,53	5,5	>1	+1,35	+1,97	стим.
1.7.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,15	0,22	0,12	>0,15	+0,07	+0,1	стим./ дестим.
1.8.	Коефіцієнт рентабельності активів	0,08	0,16	0,05	>1	+0,08	-0,11	дестим.
1.9.	Коефіцієнт рентабельності продаж	0,05	0,09	0,04	>0,24	+0,04	-0,05	дестим.
2. Інтелектуальна та кадрова складова								
2.1.	Коефіцієнт плинності кадрів	2,2%	2,5%	0,3%	<5%	+0,03	-2,2	стим.
2.2.	Фондоозброєність працівників	271,2	255,6	446,4	>100	-15,6	+190,8	стим.
2.3.	Індекс продуктивності праці	1,07	1,15	1,11	>1	+0,08	-0,04	стим.
3. Техніко-технологічна складова								
3.1.	Коефіцієнт придатності основних засобів	0,33	0,31	0,85	>0,1	-0,02	+0,54	стим.
3.2.	Фондовіддача	3,96	4,51	2,49	>1	+0,55	-2,02	стим.
3.3.	Коефіцієнт зносу	0,67	0,69	0,15	<0,5	+0,02	-0,54	стим.

При використанні індикаторного підходу найважливішими визначені фінансові індикатори, адже їх рівень та динаміка найбільше впливають на фінансовий стан та фінансову стійкість досліджуваного підприємства. Оскільки інтелектуальна та кадрова складова за оперативними даними залишається на підприємстві сталою. А техніко-технологічна складова знаходиться на досить високому рівні у зв'язку з проведеною модернізацією основних засобів в останні роки.

Таким чином, проаналізувавши показники економічної безпеки по складовим бачимо такі результати.

Яскраво вираженими дестимуляторами економічної безпеки на 2018 – 2020 роки на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» є коефіцієнт автономії, коефіцієнт рентабельності активів, коефіцієнт рентабельності продаж, які є нижчими від граничного значення, що говорить про те, що організація має низький рівень прибутковості діяльності.

За досліджуваний період більшість індикаторів економічної безпеки знаходяться в межах нормативного значення, проте ряд показників, які негативно впливають на рівень економічної безпеки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

На основі отриманих результатів необхідно провести інтегральне оцінювання індикаторів та визначити рівень економічної безпеки для ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у таблицях 3.6 – 3.8

Якщо значення рівня економічної безпеки більше 1 – це означає, що стан безпеки конкретного підприємства кращий, ніж в середньому по галузі:

- при $I_{ЕБП} \geq 1,5$ рівень економічної безпеки підприємства високий;
- при $1 \leq I_{ЕБП} < 1,5$ економічна безпека підприємства має достатній рівень;
- при $0,5 \leq I_{ЕБП} < 1$ – критичний, існує загроза втрати економічної безпеки;
- при $I_{ЕБП} < 0,5$ підприємство знаходиться у стані небезпеки.

Таблиця 3.6

Комплексна оцінка складових економічної безпеки ПрАТ «Фірма
«Полтавпиво» за 2018 рік

Складова ЕБ	Значимість складової	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відношення фактичних і порогових значень	Вагомість показників у складовій	Інтегрована оцінка коефіцієнта складової	Інтегрована оцінка складової	Комплексна оцінка складової
1	2	3	4	5	7	8	9	10	11
I складова – «Фінансова»	0,6	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,73	1	0,73	0,15	0,11	1,08	0,65
		Коефіцієнт автономії	0,62	2	0,31	0,12	0,04		
		Коефіцієнт ліквідності (покриття)	2,15	2	1,08	0,11	0,12		
		Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,14	0,6	1,90	0,09	0,17		
		Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,41	0,2	2,05	0,08	0,16		
		Коефіцієнт загальної платоспроможності	2,18	1	2,18	0,15	0,33		
		Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,15	0,15	1,00	0,13	0,13		
		Коефіцієнт рентабельності активів	0,08	1	0,08	0,08	0,01		
		Коефіцієнт рентабельності продаж	0,05	0,24	0,21	0,09	0,02		
II складова – «Інтелектуальна та кадрова»	0,2	Коефіцієнт плинності кадрів	2,2	5	0,44	0,2	0,09	1,44	0,29
		Фондоозброєність працівників	271,2	100	2,712	0,3	0,81		
		Індекс продуктивності праці	1,07	1	1,07	0,5	0,54		
III складова «Технічна»	0,2	Коефіцієнт придатності основних засобів	0,33	0,1	3,3	0,4	1,32	2,91	0,58
		Фондовіддача	3,96	1	3,96	0,3	1,188		
		Коефіцієнт зносу	0,67	0,5	1,34	0,3	0,402		
	$\Sigma=1$	Рівень економічної безпеки підприємства	1,52						

Отже, у 2018 році підприємство мало високий рівень економічної безпеки.

Таблиця 3.7

Комплексна оцінка складових економічної безпеки ПрАТ «Фірма
«Полтавпиво» за 2019 рік

Складова ЕБ	Значимість складової	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відношення фактичних і порогових значень	Вагомість показників у складовій	Інтегрована оцінка коефіцієнта складової	Інтегрована оцінка складової	Комплексна оцінка складової
1	2	3	4	5	7	8	9	10	11
I складова – «Фінансова»	0,6	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,72	1	0,72	0,15	0,11	1,57	0,94
		Коефіцієнт автономії	0,72	2	0,36	0,12	0,04		
		Коефіцієнт ліквідності (покриття)	2,24	2	1,12	0,11	0,12		
		Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,67	0,6	2,78	0,09	0,25		
		Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,7	0,2	3,50	0,08	0,28		
		Коефіцієнт загальної платоспроможності	3,53	1	3,53	0,15	0,53		
		Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,22	0,15	1,47	0,13	0,19		
		Коефіцієнт рентабельності активів	0,16	1	0,16	0,08	0,01		
		Коефіцієнт рентабельності продаж	0,09	0,24	0,38	0,09	0,03		
II складова – «Інтелектуальні а та кадра»	0,2	Коефіцієнт плинності кадрів	2,5	5	0,5	0,2	0,10	1,44	0,29
		Фондоозброєність працівників	255,6	100	2,556	0,3	0,77		
		Індекс продуктивності праці	1,15	1	1,15	0,5	0,58		
III складова «Технічна»	0,2	Коефіцієнт придатності основних засобів	0,31	0,1	3,1	0,4	1,24	3,01	0,6
		Фондовіддача	4,51	1	4,51	0,3	1,353		
		Коефіцієнт зносу	0,69	0,5	1,38	0,3	0,414		
	$\Sigma=1$	Рівень економічної безпеки підприємства	1,83						

У 2019 році спостерігаємо зростання рівня економічної безпеки підприємства.

Таблиця 3.8

Комплексна оцінка складових економічної безпеки ПрАТ «Фірма
«Полтавпиво» за 2020 рік

Складова ЕБ	Значимість складової	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відношення фактичних і порогових значень	Вагомість показників у складовій	Інтегрована оцінка коефіцієнта складової	Інтегрована оцінка складової	Комплексна оцінка складової
1	2	3	4	5	7	8	9	10	11
I складова – «Фінансова»	0,6	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,93	1	0,93	0,15	0,14	2,4	1,44
		Коефіцієнт автономії	0,82	2	0,41	0,12	0,05		
		Коефіцієнт ліквідності (покриття)	3,68	2	1,84	0,11	0,20		
		Коефіцієнт швидкої ліквідності	3,04	0,6	5,07	0,09	0,46		
		Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,52	0,2	7,60	0,08	0,61		
		Коефіцієнт загальної платоспроможності	5,5	1	5,50	0,15	0,83		
		Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,12	0,15	0,80	0,13	0,10		
		Коефіцієнт рентабельності активів	0,05	1	0,05	0,08	0,00		
		Коефіцієнт рентабельності продаж	0,04	0,24	0,17	0,09	0,02		
II складова – «Інтелектуальна та кадрова»	0,2	Коефіцієнт плинності кадрів	0,3	5	0,06	0,2	0,01	1,91	0,38
		Фондоозброєність працівників	446,4	100	4,464	0,3	1,34		
		Індекс продуктивності праці	1,11	1	1,11	0,5	0,56		
III складова «Технічна»	0,2	Коефіцієнт придатності основних засобів	0,85	0,1	8,5	0,4	3,4	4,24	0,85
		Фондовіддача	2,49	1	2,49	0,3	0,747		
		Коефіцієнт зносу	0,15	0,5	0,3	0,3	0,09		
	$\Sigma=1$	Рівень економічної безпеки підприємства	2,67						

У 2020 році рівень економічної безпеки підприємства підвищується.

На рисунку 3.10 графічно зобразимо рівні економічної безпеки та складові. Відповідно можна буде проглянути у який період з аналізованих складова перебувала у зоні небезпеки; зоні ризику чи зоні безпеки.

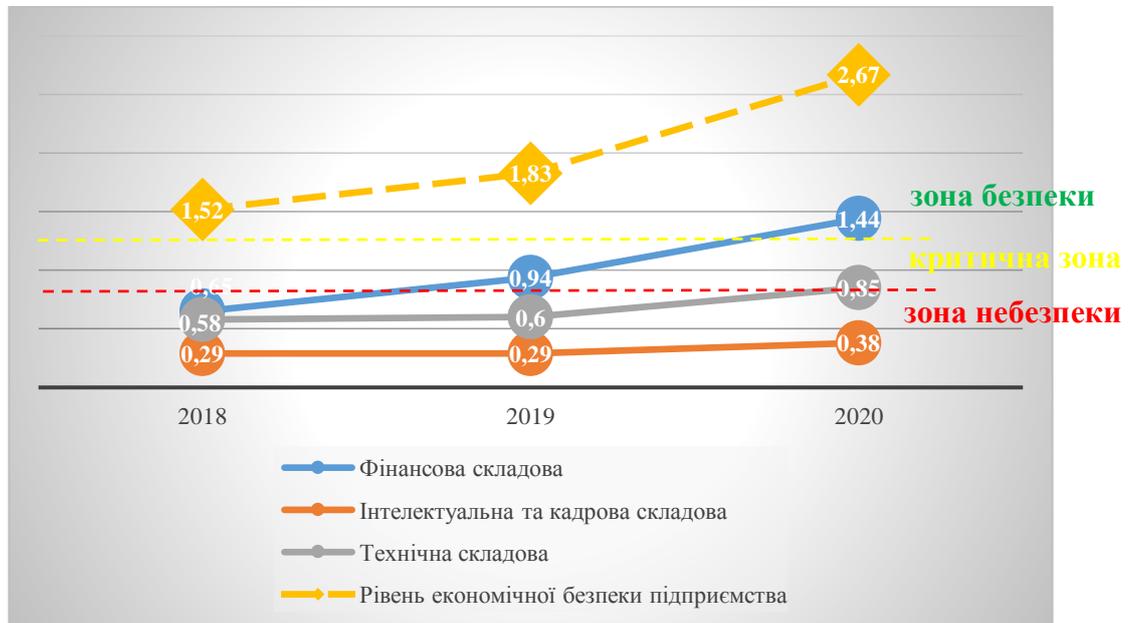

Рис. 3.10 Рівень економічної безпеки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2018 – 2020 роках

У ході дослідження щодо рівня економічної безпеки аналізованого підприємства результати є наступними.

Така складова як фінансова перебуває на весь досліджуваний період (2018-2020 роки) у безпечній зоні та відповідає майже усім граничним значенням, окрім коефіцієнтів автономії та рентабельності.

Як показує графічна інтерпретація, то технічна складова перебуває у критичній зоні, хоча спостерігається позитивна тенденція, а інтелектуально-кадрова складова – у зоні небезпеки.

Фінансову складову також пропонується досліджувати на основі оцінки та аналізу його фінансової стійкості, тобто визначення ступеня достатності власних чи позичених оборотних засобів для виконання діяльності та також для визначення типу фінансової стійкості використаємо трикомпонентний показник.

За результатами розрахунків визначають тип економічної безпеки підприємства за допомогою зведеної таблиці показників за типами (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Зведена таблиця показників за типами економічної безпеки підприємства

Показник	Тип економічної безпеки підприємства			
	Високий рівень безпеки	Достатній рівень безпеки	Загроза втрати безпеки	Фінансово небезпечний стан
$\pm E_c = E_c - Z$	$E_c > 0$	$E_c < 0$	$E_c < 0$	$E_c < 0$
$\pm E_T = E_T - Z$	$E_T > 0$	$E_T > 0$	$E_T < 0$	$E_T < 0$
$\pm E_Z = E_Z - Z$	$E_Z > 0$	$E_Z > 0$	$E_Z > 0$	$E_Z < 0$

Таблиця 3.10

Показники фінансово-економічної безпеки для відображення різних видів джерел формування запасів і витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2018 -2020 роки (тис. грн)

№ п/п	Назва показника	Формула розрахунку	Роки		
			2018 рік	2019 рік	2020 рік
1	2	3	4	5	6
1	Наявність власних оборотних коштів	$E_c = \Pi_1 - A_1$	34749	65154	74760
2	Наявність власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел для формування запасів і витрат	$E_m = E_c - K_m$	54437	66068	95747
3	Загальна величина основних джерел коштів для формування запасів і витрат	$E_Z = E_m - K_3$	54437	66068	95747
4	Надлишок чи дефіцит власних оборотних коштів	$\pm E_c = E_c - Z$	(16140)	20650	38479
5	Надлишок чи дефіцит власних оборотних і довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат	$\pm E_T = E_T - Z$	3548	21564	59466

Продовження табл. 3.10

1	2	3	4	5	6
6	Надлишок чи дефіцит загальної величини основних джерел для формування запасів і витрат	$\pm E_{\Sigma} = E_{\Sigma} - Z$	3548	21564	59466
7	Трикомпонентний показник фінансової стійкості $S(\Phi) = \{S1(\pm\Phi B), S2(\pm\Phi ВД), S3(\pm\Phi ЗК)\}$		S2018= {0,1,1}	S2019= {1,1,1}	S2020= {1,1,1}
8	Зона економічної безпеки підприємства		Достатній рівень безпеки	Абсолютний рівень безпеки	Абсолютний рівень безпеки

*Примітки: P_1 – власний капітал; A_1 – необоротні активи;
 K_m – довгострокові зобов'язання; K_3 – короткострокові кредити банків; Z – величина запасів.

Провівши розрахунок показників економічної безпеки різних видів джерел формування запасів і витрат можемо стверджувати, що ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» здатне протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, проте для підвищення рівня економічної безпеки слід вжити заходів для підвищення показників автономії та рентабельності.

Таким чином, спостерігаємо безпосередній зв'язок фінансової стійкості з рівнем економічної безпеки підприємства. У 2018 році підприємство мало нормальну фінансову стійкість та, відповідно, достатній рівень економічної безпеки. У 2019-2020 роках ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» характеризується абсолютною фінансовою стійкістю та абсолютним рівнем економічної безпеки.

Головними напрямками підвищення рівня фінансової стійкості та економічної безпеки підприємства, з урахуванням результатів проведеного дослідження, можна визначити формування оптимальної структури капіталу (збалансування власних та позикових джерел фінансування підприємства), та скорочення рівня дебіторської заборгованості.

Висновки до розділу 3

Об'єктом дослідження виступає підприємство ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Було надано загальну характеристику його виробничої діяльності та окреслено позиції на ринку. Встановлено, що основними ринками збуту продукції підприємства є центральний, східний і південний регіони України. Продукція реалізується в 23 областях України, а також відправляється на експорт, а саме до Ізраїлю, Білорусі, Германії, Польщі, Грузії та Китаю.

Проведено ґрунтовний аналіз майнового стану підприємства і відмічено легку структуру балансу, високу мобільність активів та переважання в структурі сукупного капіталу власного, що підтверджує орієнтацію на самофінансування діяльності.

Усі показники ліквідності та платоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», розраховані в цьому розділі, знаходяться в межах нормативних значень, що значить, що в цілому підприємство є достатньо ліквідним за досліджуваний період.

Операційну діяльність досліджуваного підприємства можна схарактеризувати як ефективну, що підтверджується тим, що загальний чистий фінансовий результат становить 16703 тис грн у 2018 році, 29718 тис. грн. – у 2019 році та 31819 тис грн. – у 2020 році. Водночас результатом фінансової та інвестиційної діяльності є збиток. Тому керівництву підприємства рекомендовано вжити заходів щодо підвищення рентабельності цих напрямів.

Після проведеного аналізу було виявлено у 2018 році фінансова стійкість була на нормальному рівні, так як підприємство мало дефіцит власних коштів ($\Phi_v < 0$), надлишок власних коштів та довгострокових позик ($\Phi_{vd} > 0$) та надлишок загальних коштів ($\Phi_{zk} > 0$) для фінансування запасів, таким чином, трикомпонентний показник фінансової стійкості мав вигляд $S = \{0, 1, 1\}$. Це свідчило про те, підприємство використовувало для покриття запасів, крім власних коштів також і довгострокові позикові кошти. Такий тип

фінансування запасів є «нормальним» із точки зору фінансового менеджменту та найбільш бажаним для підприємства.

У 2019-2020 роках трикомпонентний показник фінансової стійкості мав вигляд $S = \{1,1,1\}$, що означає абсолютну фінансову стійкість.

На основі проведеного аналізу рівня економічної безпеки підприємства за індикаторним методом встановлено позитивні зміни.

За розрахунком типу економічної безпеки спостерігаємо безпосередній зв'язок фінансової стійкості з рівнем економічної безпеки підприємства. У 2018 році підприємство мало нормальну фінансову стійкість та, відповідно, достатній рівень економічної безпеки. У 2019-2020 роках ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» характеризується абсолютною фінансовою стійкістю та абсолютним рівнем економічної безпеки.

Відмічаючи високий рівень фінансової стійкості досліджуваного підприємства, доцільним є визначення резервів її підвищення.

РОЗДІЛ 4

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

4.1. Визначення запасу фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» та резервів підвищення її рівня

Проблеми фінансової стійкості ставляться до найважливіших як фінансових, а й загальноекономічних проблем. Аналізуючи ситуацію в Україні, можна зробити висновок, що сьогодні фаза економічного циклу, в якій знаходиться економіка країни, істотно впливає на фінансову стабільність. У разі кризи темпи реалізації продукції відстають від темпів виробництва. Інвестиції у товарно-матеріальні запаси скорочуються, що ще більше знижує продаж. Загалом знижуються доходи суб'єктів господарювання, зменшується відносна та абсолютна шкала прибутку. Все це веде до зниження ліквідності підприємств, їхньої платоспроможності, а в цілому й фінансової стійкості підприємства, оскільки у період кризи підсилюється серія банкрутств [78].

В економічній літературі розглядаються три основних напрями забезпечення фінансової стійкості підприємства: структурна стійкість організації, довговічність ресурсної бази та комерційна стабільність. Доцільно виділити ще один напрямок забезпечення фінансової стійкості – стійкість капітальної бази, яку можна охарактеризувати як сукупність коштів, які вносять засновники та акціонери [79].

На основі вивчення та аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду визначено набір пріоритетних інструментів, характерних для організацій усіх секторів економіки, інструментів підвищення фінансової стійкості на основі забезпечення економічної безпеки (рис. 4.1).

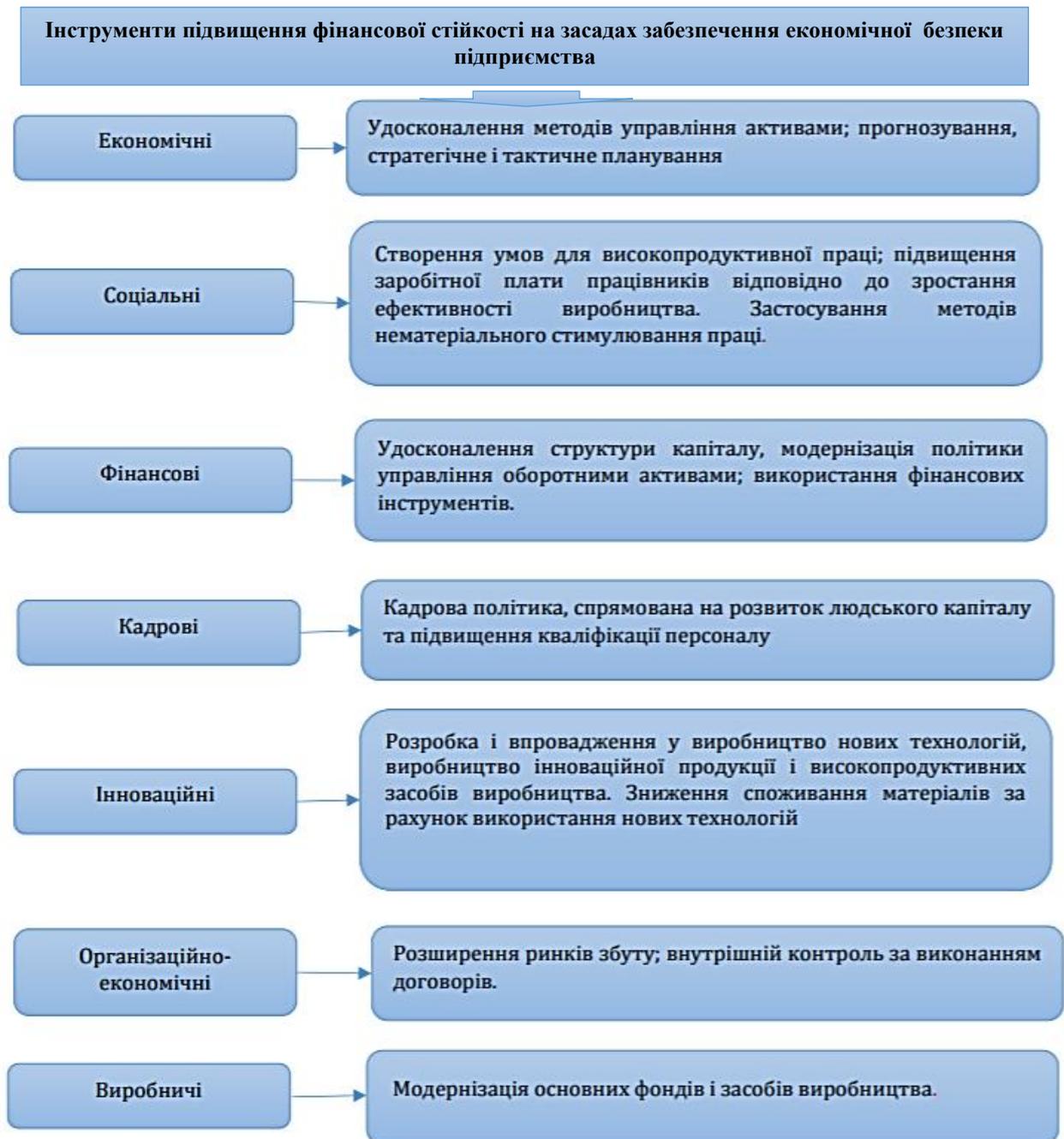

Рис. 4.1. Інструменти підвищення фінансової стійкості

Вирішення завдання підвищення фінансової стійкості та ліквідності компанії, а також збільшення доступності власних коштів цілком реальне та можливе насамперед за рахунок подальшого збільшення обсягів реалізації продукції, обсягу прибутку та підвищення рівня рентабельності.

До основних шляхів підвищення фінансової стійкості підприємства, на які варто звернути особливу увагу, можна віднести:

- для раціонального використання виробничих запасів запровадити чітку систему планування цих запасів;
- знизити ризик неповернення коштів за продану продукцію, проаналізувати платоспроможність та фінансову стійкість покупців;
- для покращення роботи з дебіторами необхідно розробити політику збору платежів за продукцію, продану їх контрагентам; запровадити моніторинг кредитного статусу та вжити заходів щодо зниження частки кредитів у структурі оборотного капіталу;;
- для збільшення ліквідності, підвищення рентабельності та прибутків підприємства слід використовувати такий вид банківських послуг, як факторинг [80].

Важливим показником динамічної та перспективної діяльності підприємства є запас фінансової стійкості. По суті – це критична точка, яка визначає кризовий обсяг виробництва. Запас фінансової міцності показує той вираз, який позначає наскільки можна скоротити виробництво продукції, не несучи при цьому збитків. Абсолютне вираження являє собою розрахунок різниці між запланованим обсягом реалізації продукції і точкою беззбитковості. Цей вираз означає, що підприємство не повинно зменшувати обсяги виробництва більше, ніж є запасів фінансової міцності.

Запас фінансової стійкості підприємства визначається різницею між обсягом випуску продукції за фактом і обсягом випуску в беззбиткової точці. Зазвичай вираховується відсоток запасу стійкості по відношенню до фактичного обсягу продукції, що випускається.

Поріг рентабельності діяльності підприємства визначається аналітичним і графічним способами. Для розрахунку порогу рентабельності підприємства попередньо потрібно провести групування сумарних операційних витрат на фіксовані та змінні. Спочатку необхідно визначити сумарні операційні витрати підприємства. В 2018 році вони становлять 281 513 тис. грн., у 2019 – 294 730 тис. грн., а у 2020 – 281642 тис. грн.

За допомогою таблиці 4.1 розподілимо їх за елементами.

Таблиця 4.1

Розподіл операційних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за
елементами

№ з/п	Стаття витрат	Витрати на виготовлену продукцію (тис.грн.)			%	Витрати на реалізовану продукцію (тис.грн.)		
		2018	2019	2020		2018	2019	2020
1	Матеріальні витрати	183 144	186 657	161493	58	163277	170943	163352
2	Зарплата персоналу	35 296	42 801	47064	17	47584	49818	47606
3	Відрахування на соціальні заходи управлінського	7 699	9 354	10340	4	10454	10945	10459
4	Амортизація	12 162	12 641	14281	5	14439	15117	14445
5	Інші витрати	40 575	40 949	45259	16	45759	47907	45780
6	Разом	278 876	292 402	278437	100	281513	294730	281642

Таким чином на підприємстві ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» основну частку серед витрат становлять матеріальні витрати. Ще велика частка на інші витрати та зарплату персоналу.

З урахуванням структури елементів таблиці 4.1 склад фіксованих і змінних витрат підприємства має такий вигляд (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Обсяги та структура фіксованих і змінних витрат ПрАТ «Фірма
«Полтавпиво», тис. грн.

Фіксовані витрати	Значення			Змінні витрати	Значення		
	2018	2019	2020		2018	2019	2020
1.Амортизація	14439	15117	14445	1.Матеріальні затрати	163277	170943	163352
2.Зарплата управлінсько-го персоналу 30%	14275	14945	14282	2.Зарплата виробничого персоналу 70%	33309	34873	33324
3.Відрахування на соціальні заходи управлінського персоналу 30%	3136	3284	3138	3.Відрахування на соціальні заходи виробничого персоналу 70%	7318	7662	7321
4.Інші фіксовані витрати 70%	32031	33535	32046	4.Інші змінні витрати 30%	13728	14372	13734
Разом-фіксовані витрати	63881	66881	63911	Разом- змінні витрати	217632	227850	217731

Після групування витрат на фіксовані і змінні формуємо базову таблицю показників операційної діяльності підприємства у вигляді таблиці 4.3.

Таблиця 4.3

Базовий рівень показників операційної діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», тис.грн.

№	Найменування показників	Значення, тис.грн.		
		2018	2019	2020
1	Сумарні операційні доходи	306150	334908	326085
2	Змінні витрати	217632	227850	217731
3	Валова маржа (маржинальний дохід) (р.1-р.2)	88518	107058	108354
4	Фіксовані (постійні) витрати	63881	66881	63911
5	Прибуток від операційної діяльності (р.3-р.4)	24637	40177	44443

Використовуючи дані таблиці 4.3, виконаємо розрахунки порогу рентабельності, запасу фінансової стійкості, операційного важеля. Дані занесемо до таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Показники фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2018-2020 рр.

Показник	Позначення	Значення		
		2018	2019	2020
Питома вага валової маржі	ПВвм	0,29	0,32	0,33
Поріг рентабельності	Qp	220940	209223	192336
Запас фінансової стійкості	ЗФС	85210	125685	133749
Запас фінансової стійкості, %	ЗФС%	27,83	37,53	41,02
Операційний важіль	ОВ	3,59	2,66	2,44

На рисунку 4.2 зобразимо динаміку зміни показників ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2018-2020 рр.

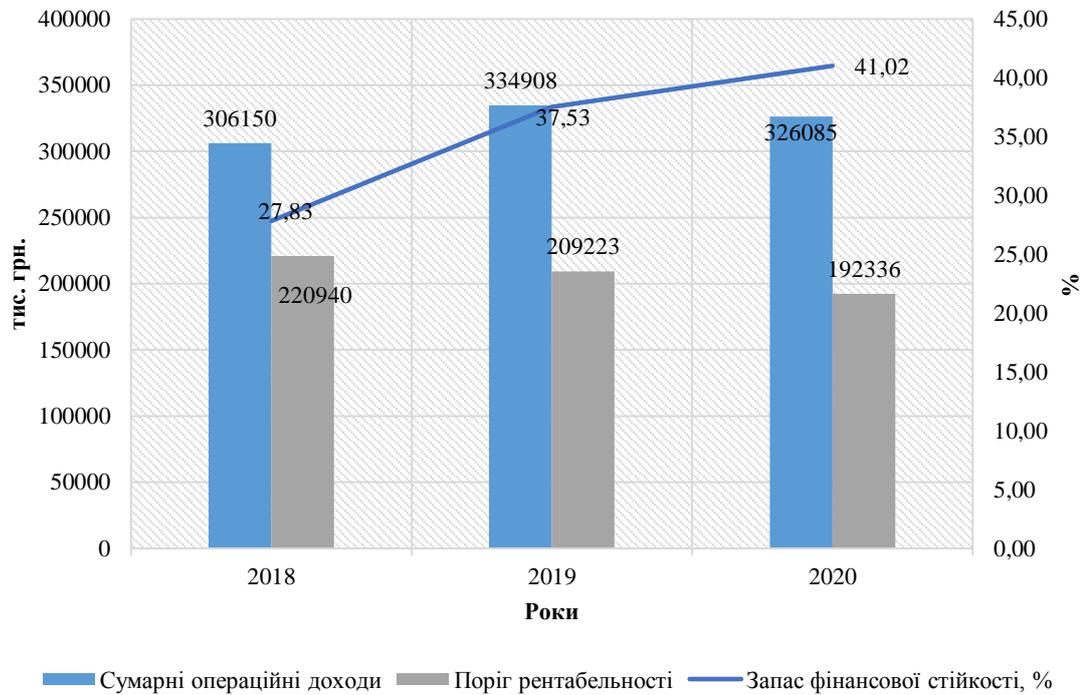

Рис. 4.2. Динаміка зміни показників ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2016-2018 рр.

Отже, за проведеними вище розрахунками, можна сказати, що ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» має отримувати випуск продукції у 2020 році на суму 192336 тис. грн. операційного доходу для покриття власних витрат.

Запас фінансової стійкості в останньому році дослідження має найбільше значення, що у відсотковому значенні дорівнює 41,02%. Це означає, що підприємство здатне витримати 41,02% зниження обсягів виробництва і реалізації продукції, залишаючись не збитковим. Тобто підприємство має низький рівень фінансової стійкості. Операційний важіль становить 2,44.

Чим вищий поріг рентабельності, тим складніше його перевищити. З низькою межею рентабельності легше переносити зменшення попиту, відмовитись від завищеної ціни реалізації.

Зниження порогу рентабельності можна досягти з допомогою збільшення норми прибутку чи з допомогою скорочення постійних витрат. Ідеальне бізнес-середовище – це поєднання низьких постійних витрат із

високою рентабельністю. Отже, необхідно знайти хороший компроміс між постійними та змінними витратами.

Основними шляхами підвищення фінансової стійкості підприємства є:

- підвищення ефективності використання основних засобів суб'єкта господарювання;
- підвищення інтенсивності використання оборотних коштів підприємства;
- підвищення продуктивності праці;
- подальше збільшення продажів;
- зниження інших операційних витрат;
- розширення ринку збуту продукції;
- залучення інвестицій.

Враховуючи результати проведених розрахунків слід відмітити необхідність прискорення обертання оборотних активів підприємства.

Основними напрямками можна визначити:

1) на етапі формування виробничих запасів:

- створення оптимальних обсягів виробничих запасів;
- застосування при формуванні виробничих запасів принципу оптимального співвідношення ціни та якості;
- використання раціональних схем постачання матеріальних ресурсів.

2) у сфері виробництва:

- скорочення тривалості виробничого процесу;
- упровадження прогресивних енергозберігаючих технологій;
- зниження матеріало- і енергомісткості продукції;
- економне використання матеріальних ресурсів та вторинних ресурсів;
- подальша модернізація виробничої інфраструктури підприємства;
- формування системи мотивації за раціональне використання

матеріальних ресурсів

3) у сфері обігу:

- удосконалення маркетингової діяльності;
- прискорити процес продажу готової продукції;
- стимулювання збуту;
- удосконалення системи оплати відвантаженої продукції;
- ефективно управління дебіторською заборгованістю;
- шукати оптимальні схеми взаємодії з банківськими установами щодо залучення коштів та проведення розрахунків.

З метою поліпшення фінансового стану ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», необхідно звернути увагу на управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Можна порекомендувати наступні заходи:

1. Подальше скорочення дебіторської заборгованості. З цією метою необхідно зробити наступне: жорсткіше контролювати стан розрахунків з покупцями за відстроченими (простроченими) заборгованостями; по можливості орієнтуватися на більше число покупців, щоб зменшити ризик несплати одним або декількома покупцями; стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською призводить до неплатоспроможності підприємства.

2. Збільшення власних засобів підприємства шляхом залучення інвестицій.

3. Переглянути структуру управління фінансами, що може дати більш ефективно використання грошових ресурсів.

4. Відновити основні засоби.

5. Планувати свою діяльність і одержувати від неї прибуток.

6. Звернути увагу на збільшення короткострокових зобов'язань, оскільки це може стати причиною зниження фінансування і надійності перед кредиторами, що може призвести до банкрутства.

Аналіз та управління дебіторською заборгованістю передбачає контроль за оборотністю коштів у розрахунках. Прискорення оборотності коштів в динаміці розглядається, як позитивна тенденція. Загальна схема контролю за дебіторською заборгованістю, як правило, включає в себе кілька етапів:

Етап 1. Задається критичний рівень дебіторської заборгованості; всі розрахункові документи, які відносяться до заборгованості, що перевищує критичний рівень, підпадають під перевірку в обов'язковому порядку.

Етап 2. Із розрахункових документів здійснюється контрольна вибірка.

Етап 3. Перевіряється реальність сум дебіторської заборгованості у відібраних документах. Зокрема можуть направлятися листи контрагентам з проханням підтвердити реальність проставленої в документі суми.

Однією з ключових проблем товариства на сьогоднішній день є проблема дефіциту грошових коштів, тобто високоліквідних активів. Це обумовлено активним наданням комерційного кредиту клієнтам та відсутністю жорсткого контролю за інкасуванням наданих комерційних кредитів.

На підприємстві існують значні внутрішні резерви та механізми, що дозволяють управляти дебіторською заборгованістю більш ефективно і отримати додаткові обігові кошти. Щоб ефективно управляти дебіторською заборгованістю, підприємству необхідно виконувати наступні рекомендації: контролювати стан розрахунків з клієнтами та своєчасно пред'являти позовні заяви; орієнтуватися на якомога більшу кількість замовників з метою зменшення ризику несплати одним або кількома великими споживачами; стежити за відповідністю кредиторської та дебіторської заборгованості.

Основними напрямками політики прискорення та підвищення ефективності розрахунків є використання спонтанного фінансування. Таким чином, заходами з підвищення фінансової стійкості правомірно визначити наступні (табл. 4.5).

Розв'язок завдання зниження дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги вимагає гнучкого поєднання як жорстких заходів

щодо її стягнення, так і методів стимулювання постійних клієнтів. На практиці для такого поєднання використовується метод спонтанного фінансування – надання знижок покупцям за скорочення термінів розрахунків.

Таблиця 4.5

Заходи, що спрямовані на підвищення фінансової стійкості

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Заходи	Напрями
1. Посилення контролю та аналізу дебіторської заборгованості	Розробка ефективної методики надання комерційного кредиту замовникам та інкасації коштів
2. Спонтанне фінансування	Стимулювання замовників до прискорення оплати наданих їм послуг, залучення нових клієнтів
3. Створення резерву сумнівних боргів	Попередження виникнення втрат у зв'язку з виникненням фінансових труднощів у клієнтів
4. Здійснення короткострокових фінансових вкладень за рахунок нерозподіленого прибутку	Отримання додаткового доходу

Спонтанне фінансування є вигідним як для постачальника, так і для покупця. Більше того, воно дозволяє отримати деякі непрямі вигоди: поліпшується ліквідність балансу і всі фінансово-економічні показники ефективності роботи підприємства; формується позитивний імідж підприємства, що дбає про своїх клієнтів; спонтанне фінансування, як метод фінансового менеджменту, сприяє зниженню дебіторської заборгованості.

Таким чином, стійке функціонування і розвиток підприємства визначається, перш за все, його здатністю своєчасно і адекватно реагувати на зміну зовнішнього і внутрішнього середовища, що втілюється в показниках, які характеризують фінансову стійкість та відповідно економічну безпеку суб'єкта господарювання в цілому.

4.2. Удосконалення управління фінансовою стійкістю підприємства на засадах забезпечення економічної безпеки

Управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин, який формується в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, визначає якісну характеристику фінансового стану підприємства, оскільки відображає тенденції адаптації до внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування, обумовлює фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування і економічну безпеку.

Формування підходів до управління фінансовою стійкістю підприємства є однією з найважливіших економічних проблем в контексті сучасного розвитку ринку, оскільки недостатня фінансова стабільність є причиною неплатоспроможності компанії та нестачі коштів для подальшого виконання своїх функцій, тому вона має постійно адаптуватися до існуючих змін у своєму середовищі. Порушення темпів розвитку виробничої, торговельно-економічної діяльності спричиняє ризик їх ефективного функціонування. Разом з тим, надлишкова фінансова стійкість, в свою чергу, слугує перешкодою для процесу формування капіталу розвитку, збільшуючи при цьому витрати підприємства також зайвими запасами і резервами.

Отже, управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання слід розглядати як системний процес фінансової діяльності, орієнтований на забезпечення здатності підприємства вчасно погашати свої зобов'язання, та забезпечити зростання дисконтованого доходу і фінансової рівноваги [81, с. 13].

Другою стороною важливості управління фінансовою стійкістю підприємства полягає в забезпеченні його економічної безпеки, що потребує визначення і обґрунтування суб'єкта і об'єкта даного управління задля оптимізації ресурсів, що на неї спрямовуються. Особливість управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки полягає в тому, що її основним загальним принципом є принцип його

цільової орієнтації. Тому організація управління фінансовою стійкістю підприємства повинна відповідати дереву цілей його розвитку з урахуванням адаптації до змін в економічній безпеці. Комплексність управління фінансовою стійкістю підприємства, основаної на можливості прогнозування результатів взаємного впливу адаптаційних процесів розвитку і забезпечення економічної безпеки, визначає зміст конкретних функцій управління, необхідних для її досягнення (рис. 4.3).

Рис. 4.3. Схема комплексного управління фінансовою стійкістю підприємства [82]

Так, при удосконаленні управління фінансовою стійкістю підприємства забезпечуються його економічна безпека «через зміни часових рамок, в яких визначається його фінансова спроможність, шляхом посилення її стратегічної спрямованості. Крім того, важливим напрямком даного вдосконалення є посилення ролі показників фінансової стійкості, які формуються поза підприємством (такі, як рівень капіталізації) і характеризують ризики діяльності підприємства» [83] також з позиції формування джерел

забезпечення його економічної безпеки. Вони відображають основні зовнішні і внутрішні фактори, що впливають формування можливостей і загроз на зменшення економічної безпеки у зв'язку неможливістю вчасно адаптуватись до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників функціонування підприємства.

Системність розуміння необхідності поєднання управління, фінансової стійкості, економічна безпека обумовлена їх основою на взаємній обумовленості та узгодженості у здійсненні комерційної та виробничої діяльності компанії. У цьому контексті доречно і необхідно спиратися на принцип послідовності у виборі їхньої взаємозалежності, оскільки вони «розрізняються за своїм внутрішнім змістом і визначаються зовнішніми і внутрішніми факторами, що впливають на фінансові результати діяльності підприємства» [84]. Рівні і завдання управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки, рекомендується розглядати фінансові процеси в середовищі впровадження, за допомогою яких можна зробити висновки про стабільність грошових потоків, існуючу структурну ліквідність балансу, ліквідність активів, а також про допоміжні елементи, такі як підтримання збереження майна за рахунок збільшення капітальної вартості, можлива реалізація інноваційних проектів через максимізацію чистого грошового потоку (рис. 4.4).

Функціонування підприємства в динамічному зовнішньому середовищі потребує ступеня адаптації в залежності від того якою є його фінансова стійкість.

При фінансово-стійкому положенні підприємства виникає можливість здійснювати активний його розвиток через застосування процесу поєднання господарських операцій з різним рівнем фінансового ризику, які, разом з тим, дозволяють впроваджувати інновації, здійснювати модернізацію, технічне переозброєння, адаптацію виробничих відносин і нові напрямки розвитку.

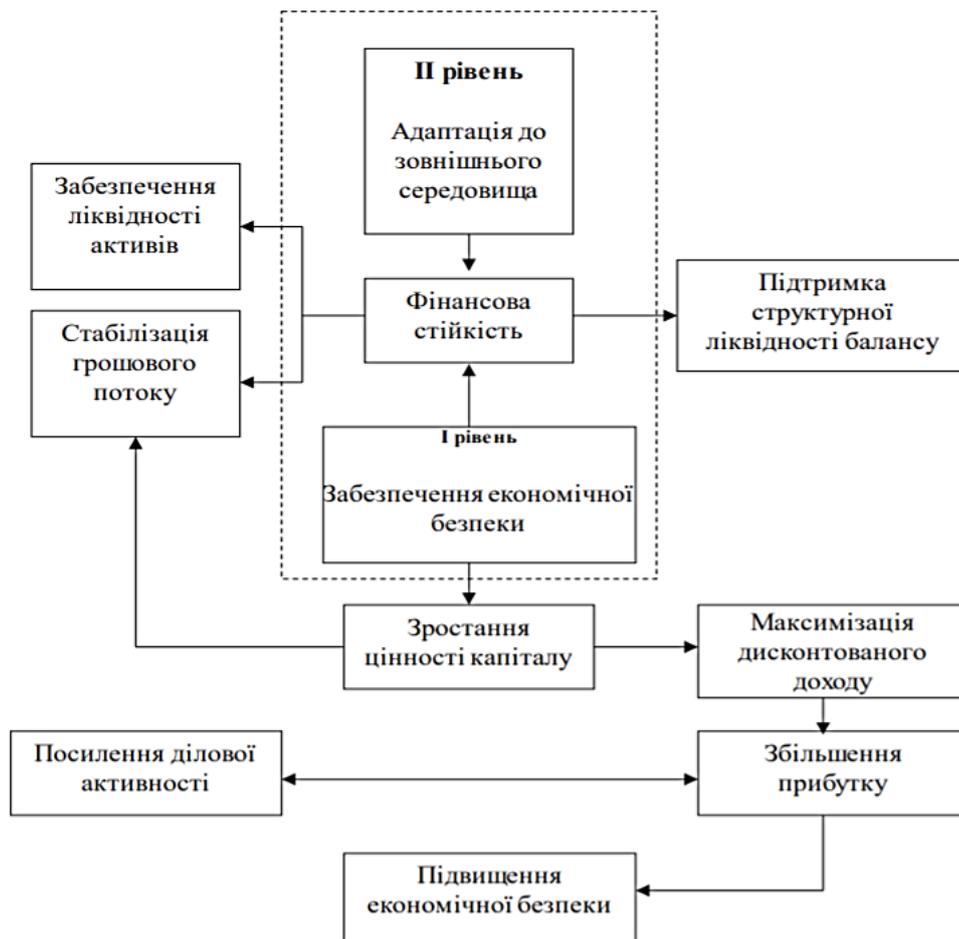

Рис. 4.4. Рівні і завдання управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки

В умовах нестабільного фінансового становища підприємства доцільними оптимальними слід визнати заходи, які пов'язані з підвищенням рівня рентабельності продажів (надання послуг), раціоналізації структури капіталу та його витрат, моніторингу запасів з погляду оптимізації розміру партії замовлення, продаж зайвого майна та інших активів.

Також доцільні обережні вкладення в ризикові інвестиції, їхнє ранжування за ступенем строковості здійснення і перегляду стратегічного набору та розробка заходів щодо управління фінансовою стійкістю, які доцільно формувати з позиції політик управління оборотними активами підприємства (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Тактичні заходи з управління фінансовою стійкістю підприємства

Вид фінансової політики	Управління затратами	Управління оборотними активами
Консервативна політика	Здійснюється зниження витрат за рахунок отримання знижок постачальників на великий обсяг закупівель. Зниження рівня витрат на оплату праці відбувається за рахунок підвищення рівня кваліфікації персоналу. Відбувається скорочення тривалості простоїв обладнання. Здійснення повного обсягу послуг, що надаються	50–70% потреби в оборотних засобах забезпечується за рахунок власного капіталу підприємства. Фінансування 20–30% оборотних засобів здійснюється за рахунок довгострокового позикового капіталу. Велика частка власного капіталу витрачається на фінансування оборотних засобів
Помірна політика	При закупівлі сировини і матеріалів враховується можливий збій поставок. Проводиться модернізація обладнання, яка дозволяє знизити потребу в трудових ресурсах. При здійсненні виробництва продукції залучають зовнішніх фахівців	50% потреб в обігових коштах забезпечується за сет власного і довгострокового позикового капіталу. Весь обсяг змінної частини оборотних засобів забезпечується за рахунок короткострокових позикових коштів. Середній рівень витрат власного капіталу спрямований на фінансування оборотних засобів.
Агресивна політика	Здійснюється жорстке нормування закупівель. При цьому відсутні складські приміщення. Застосування методу прискореної амортизації шляхом закупівлі обладнання в лізинг. Використовується аутсорсинг	10–30% потреби в оборотних засобах забезпечується за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу. Фінансування 90–70% оборотних коштів здійснюється за рахунок короткострокового позикового капіталу. На фінансування оборотних засобів спрямований низький рівень витрат власного капіталу

* Складено автором за [85, 86]

Управління фінансовою стійкістю при реалізації консервативної політики підприємством ґрунтується на управлінні витратами, при цьому координація проводиться за такими напрямками, як планування постійних і змінних витрат виходячи з цільового рівня рентабельності підприємства (в

залежності від типу фінансової політики); здійснюється нормування витрат і калькулювання собівартості продукції з метою уникнення зайвого затоварення фінансових ресурсів; вишукуються можливості зниження витрат: використовуються взаємозамінні комплектуючі, зменшується брак, відбувається скорочення простоїв і т.д.

Оскільки процес управління оборотним коштами підприємства являє собою регулювання їх кругообігу, в результаті якого ці кошти проходять три стадії, а саме, грошову, виробничу і товарну, то при управлінні фінансовою стійкістю основою для прийняття відповідних рішень є врахування особливостей фінансово-виробничого циклу певної галузі. Однак, у кожній з трьох стадій, для забезпечення безперервного процесу виробництва, оборотні кошти на підприємстві повинні знаходитися в достатній кількості. За рахунок власних оборотних коштів покривається мінімальна потреба в оборотних коштах, розмір яких повинен становити не менше 10% від оборотних активів, а норма знаходиться в межах 50–70%.

При застосуванні консервативної фінансової політики управління фінансовою стійкістю здійснюється в основному через власні джерела фінансування, що є причиною низького рівня рентабельності активів через відсутність ефекту фінансового важеля і високу ціну капіталу. Результатом проведення цієї політики є мінімізація втрати фінансової стійкості, але недостатнє фінансування інвестиційної діяльності загрожує зниженням конкурентоспроможності підприємства. Для збереження фінансової стійкості в довгостроковому періоді необхідно регулювати відпускні ціни на готову продукцію шляхом мінімізації постійних витрат, а також активізувати заходи з просування послуг, продукції.

При проведенні помірної політики управління фінансовою стійкістю досягається позитивний ефект фінансового важеля, який обумовлює достатню фінансову стійкість і знижує середньозважену вартість капіталу. В умовах помірної політики прибуток, отриманий підприємством, направляється на здійснення інвестиційних проектів і створення резервних фондів. Такий тип

політики вважається найбільш прийнятним, оскільки дозволяє досягати мети забезпечення економічної безпеки з оптимальним рівнем ризику втрати фінансової стійкості і створює можливість формування запасу фінансової міцності на випадок несприятливого впливу зовнішніх факторів.

Відмітна особливість агресивної політики управління фінансами полягає в низькій фінансовій стійкості підприємства, а під впливом негативних внутрішніх і зовнішніх факторів вона може привести до банкрутства. Тому доречним є регулювання процесу залучення позикових коштів за строковістю і по вартості, а також визначення найбільш вигідного і обґрунтованого джерела фінансування позикового капіталу відповідно до потреб і можливостей розвитку підприємства.

Таким чином, важливе значення при управлінні фінансовою стабільністю є існування тієї фінансової політики, яка застосовується в компанії і дозволяє, з одного боку, адаптуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі, а з іншого боку, гарантувати адекватний рівень економії та безпеки для безперервної роботи. Саме від нього залежить рівень ризику та прибутковості, а також бажані показники фінансової стійкості.

Управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки стає передумовою розвитку і включає в себе сукупність управлінських заходів в системі прийняття управлінських рішень та ґрунтується на наборі функцій, що відображені в організаційній структурі і відповідних інформаційних потоках, які спрямовані на прогнозування можливих загроз та появу фінансової кризи, виявлення їх негативних впливів на ранніх стадіях та вчасного відновлення фінансової рівноваги, в результаті яких підприємство здатне досягати поставлені перед собою цілі, спрямовані на збереження конкурентних переваг і своєчасно відповідати за своїми зобов'язаннями (рис. 4.5).

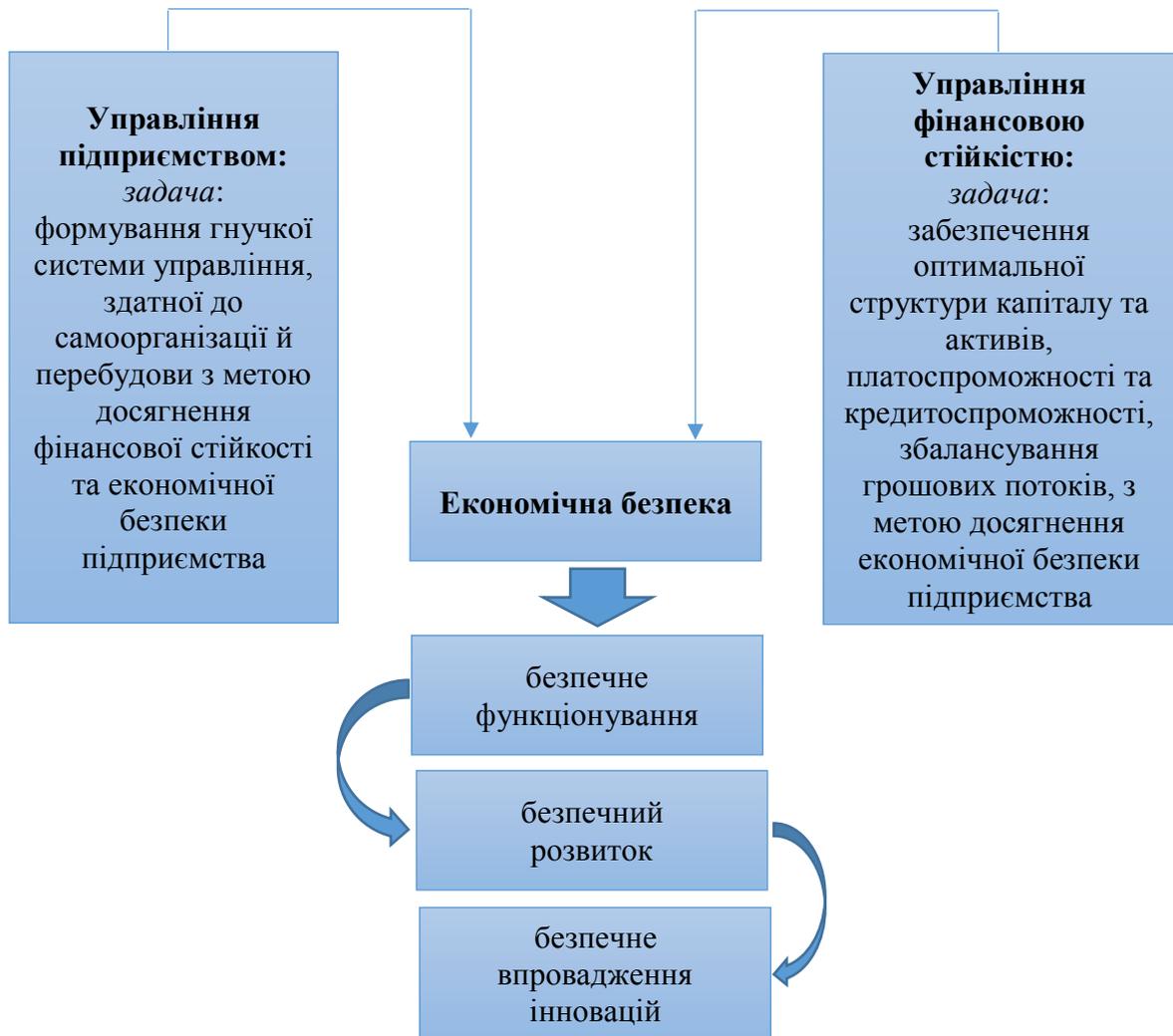

Рис. 4.5. Задачі управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки

Таким чином, процес управління фінансовою стійкістю являє собою сукупність циклічних дій, пов'язаних з виявленням факторів, які впливають на фінансову стійкість; з пошуком і організацією виконання прийнятих фінансових рішень. Його вдосконалення в сучасних умовах має полягати в перетворенні даного управління з оцінки в основному поточного фінансового стану підприємства в активний інструмент забезпечення економічної безпеки.

Висновки до розділу 4

Аргументовано, що проблеми забезпечення фінансової стійкості ставляться до найважливіших як фінансових, а й загальноекономічних проблем. На основі вивчення та аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду визначено набір пріоритетних інструментів, характерних для організацій усіх секторів економіки, інструментів підвищення фінансової стійкості на основі забезпечення економічної безпеки.

З метою виявлення резервів підвищення фінансової стійкості на досліджуваному підприємстві було проведено оцінювання порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». За проведеними розрахунками, можна сказати, що підприємство має отримувати випуск продукції у 2020 році на суму 192336 тис. грн. операційного доходу для покриття власних витрат.

Запас фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» в останньому році дослідження має найбільше значення, що у відсотковому значенні дорівнює 41,02%. Це означає, що підприємство здатне витримати 41,02% зниження обсягів виробництва і реалізації продукції, залишаючись не збитковим. Тобто підприємство має низький рівень фінансової стійкості. Операційний важіль становить 2,44.

Визначено рівні і завдання управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки та запропоновані тактичні заходи з удосконалення фінансової стійкості на досліджуваному підприємстві.

Встановлено, що управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки стає передумовою розвитку і включає в себе сукупність управлінських заходів в системі прийняття управлінських рішень та ґрунтується на наборі функцій, що відображені в організаційній структурі і відповідних інформаційних потоках, які спрямовані на прогнозування можливих загроз та появу фінансової кризи, виявлення їх негативних впливів на ранніх стадіях та вчасного відновлення фінансової

рівноваги, в результаті яких підприємство здатне досягати поставлені перед собою цілі, спрямовані на збереження конкурентних переваг і своєчасно відповідати за своїми зобов'язаннями.

Враховуючи, що при управлінні фінансовою стійкістю ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» проводить консервативну політику, яка характеризується фінансуванням виключно через власні джерела, що є причиною низького рівня рентабельності активів через відсутність ефекту фінансового важеля і високу ціну капіталу, обґрунтовано, що для збереження фінансової стійкості в довгостроковому періоді необхідно регулювати відпускні ціни на готову продукцію шляхом мінімізації постійних витрат, а також активізувати заходи з просування послуг, продукції.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки.

1. У процесі дослідження встановлено, що фінансова стійкість є невід'ємним елементом фінансової безпеки, яка, в свою чергу, є складовою економічної безпеки. Оскільки фінансова стійкість підприємства тісно взаємопов'язана з категоріями фінансової безпеки, економічної безпеки, стабільності і рівноваги було наведено ланцюг їх взаємозалежності.

Проведено детальний аналіз наукових підходів до трактування поняття «фінансова стійкість» та узагальнено, що вона являє собою стан фінансових ресурсів, їх розподілу та використання, який забезпечує сталий розвиток фінансово-господарської діяльності на основі зростання прибутку й капіталу та достатньої платоспроможності та кредитоспроможності.

Виділені ознаки взаємозв'язку фінансової стійкості та економічної безпеки підприємства, а саме: платоспроможність та фінансова незалежність, достатній рівень ліквідності активів; рентабельність та прибутковість діяльності; наявність достатніх резервів та сформована на основі цього стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз; попередження банкрутства; максимально ефективного використання ресурсів підприємства; здатність фінансової системи суб'єкта господарювання забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів. Це підтверджує необхідність ефективного управління фінансовою стійкістю з метою забезпечення економічної безпеки підприємства.

2. Здійснено детальне дослідження факторів, що впливають на рівень фінансової стійкості та представлений їх поділ на зовнішні та внутрішні. Саме останні є об'єктом здійснення управління ними фінансовим менеджментом суб'єкта господарювання.

3. Аргументовано, що в сучасних умовах особлива увага має приділятися забезпеченню фінансової стійкості, що можливо лише за умов своєчасного впровадження стратегічних підходів до управління суб'єктом господарювання. Актуальним напрямом стійкого та безпечного функціонування підприємства є розроблення дієвого механізму управління фінансовою стійкістю. Представлено складові елементи та порядок формування механізму управління фінансовою стійкістю на засадах забезпечення економічної безпеки.

4. Встановлено, що основою ефективного аналізу фінансової стійкості з метою підвищення її рівня та забезпечення економічної безпеки в цілому є відповідне інформаційне забезпечення. Аналіз наукових джерел дозволив визначити, що інформаційне забезпечення слід розуміти як процес безперервного планомірного відбору відповідних інформативних показників, необхідних для проведення аналізу, планування і підготовки ефективних оперативних управлінських рішень за всіма аспектами фінансової діяльності підприємства і як набір форм, методів та інструментів для управління інформаційними ресурсами, необхідних та адаптованих для реалізації процедур аналізу та управління, що забезпечують стабільну роботу компанії, її довгостроковий сталий розвиток.

5. Визначено основні елементи та принципи інформаційного забезпечення. Представлена модель інформаційного забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю підприємства. Згідно з представленою моделлю об'єктом є підприємство, а предметом – рівень його фінансової стійкості. Система виконує інформаційні, облікові, аналітичні та контрольні функції та пов'язані з ними завдання для забезпечення інформаційної підтримки при прийнятті управлінських рішень; аналіз та оцінка фінансової стійкості компанії в цілому та в різних аналітичних розділах; планувати та контролювати ефективність компанії; обґрунтованість пріоритетних напрямів його розвитку.

Інформаційне забезпечення визначено основою ґрунтовного аналізу

фінансової стійкості, за результатами якого приймаються відповідні управлінські рішення. Представлено порядок проведення аналізу фінансової стійкості підприємства та схарактеризовано кожен із визначених етапів.

6. Об'єктом дослідження виступає підприємство ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Було надано загальну характеристику його виробничої діяльності та окреслено позиції на ринку. Проведено ґрунтовний аналіз майнового стану підприємства і відмічено легку структуру балансу, високу мобільність активів та переважання в структурі сукупного капіталу власного, що підтверджує орієнтацію на самофінансування діяльності.

Усі показники ліквідності та платоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», розраховані в цьому розділі, знаходяться в межах нормативних значень, що значить, що в цілому підприємство є достатньо ліквідним за досліджуваний період.

Операційну діяльність досліджуваного підприємства можна схарактеризувати як ефективну, що підтверджується тим, що загальний чистий фінансовий результат становить 16703 тис грн у 2018 році, 29718 тис. грн. – у 2019 році та 31819 тис грн. – у 2020 році. Водночас результатом фінансової та інвестиційної діяльності є збиток. Тому керівництву підприємства рекомендовано вжити заходів щодо підвищення рентабельності цих напрямів.

7. Встановлено, що у 2018 році фінансова стійкість була на нормальному рівні, так як підприємство мало дефіцит власних коштів ($F_v < 0$), надлишок власних коштів та довгострокових позик ($F_{vd} > 0$) та надлишок загальних коштів ($F_{zk} > 0$) для фінансування запасів, таким чином, трикомпонентний показник фінансової стійкості мав вигляд $S = \{0,1,1\}$. Це свідчило про те, підприємство використовувало для покриття запасів, крім власних коштів також і довгострокові позикові кошти. Такий тип фінансування запасів є «нормальним» із точки зору фінансового менеджменту та найбільш бажаним для підприємства.

У 2019-2020 роках трикомпонентний показник фінансової стійкості мав

вигляд $S = \{1,1,1\}$, що означає абсолютну фінансову стійкість.

8. На основі проведеного аналізу рівня економічної безпеки підприємства за індикаторним методом встановлено позитивні зміни. За розрахунком типу економічної безпеки спостерігаємо безпосередній зв'язок фінансової стійкості з рівнем економічної безпеки підприємства. У 2018 році підприємство мало нормальну фінансову стійкість та, відповідно, достатній рівень економічної безпеки. У 2019-2020 роках ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» характеризується абсолютною фінансовою стійкістю та абсолютним рівнем економічної безпеки.

9. Аргументовано, що проблеми забезпечення фінансової стійкості ставляться до найважливіших як фінансових, а й загальноекономічних проблем. На основі вивчення та аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду визначено набір пріоритетних інструментів, характерних для організацій усіх секторів економіки, інструментів підвищення фінансової стійкості на основі забезпечення економічної безпеки.

З метою виявлення резервів підвищення фінансової стійкості на досліджуваному підприємстві було проведено оцінювання порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». За проведеними розрахунками, можна сказати, що підприємство має отримувати випуск продукції у 2020 році на суму 192336 тис. грн. операційного доходу для покриття власних витрат.

Запас фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» в останньому році дослідження має найбільше значення, що у відсотковому значенні дорівнює 41,02%. Це означає, що підприємство здатне витримати 41,02% зниження обсягів виробництва і реалізації продукції, залишаючись не збитковим. Тобто підприємство має низький рівень фінансової стійкості. Операційний важіль становить 2,44.

10. Визначено рівні і завдання управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки та запропоновані

тактичні заходи з удосконалення фінансової стійкості на досліджуваному підприємстві.

Враховуючи, що при управлінні фінансовою стійкістю ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» проводить консервативну політику, яка характеризується фінансуванням виключно через власні джерела, що є причиною низького рівня рентабельності активів через відсутність ефекту фінансового важеля і високу ціну капіталу, обґрунтовано, що для збереження фінансової стійкості в довгостроковому періоді необхідно регулювати відпускні ціни на готову продукцію шляхом мінімізації постійних витрат, а також активізувати заходи з просування послуг, продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України від 02.03.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Васильців Т. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : моногр. Львів : Арал, 2008. 384 с.
3. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия. *Економика України*. 1998. № 10. С. 48 – 51.
4. Якименко-Терещенко Н.В., Долгунін М.Є. Система економічної безпеки підприємства. *Молодий вчений*. № 7 (47). 2017. С. 490 – 493.
5. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.
6. Плетнікова І. Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці : автореф. дис. на здобуття наук, ступня канд. екон. наук : спец. 08.07.04 «Економіка транспорту і зв'язку». Харківська держ. академія залізничного транспорту. Харків, 2001. 15 с.
7. Подлужна Н. О. Вибір критерія економічної безпеки підприємства. *Наукові праці Донецького державного технічного університету*. 2002. № 46. С. 10 – 16.
8. Сосновська І.М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>
9. Ярова Ю. О., Артеменко Л. П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2016. -№ 13. С. 257-263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_39.
10. Управління системою фінансової безпеки підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 21.04.02 / Ю.Г. Кім; Вищ. навч. закл. "Ун-т економіки

та права "КРОК". Київ, 2009. 21 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe.

11. Штангрет А.М., Котляревський Я.В., Караїм М.М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення. Львів : УАД, 2012. 288с.

12. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. *Економіко-правовий аспект*. Київ : Атіка, 2005. 432 с

13. Ніколаюк С. І., Никифорчук Д. Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій. Київ : КНТ, 2005. 320с.

14. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави : підручник для осіб, що навчаються за фахом «Службовець, державного управління». Київ : ІДУС при Кабміні України. 1994. 240 с.

15. Економічна безпека: навч. посіб. / За ред. З.С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647с.

16. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління: монографія. Львів : ЛігаПрес, 2012. 256 с.

17. Петренко Л.М. Взаємозв'язок фінансової безпеки та фінансової стійкості підприємства URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/598/1/Petrenko.pdf>

18. Васьківська К.В., Сич О.А. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. 236 с.

19. Філімоненков О.С. Фінанси підприємства: навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 400 с.

20. Кривицька О.Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку. Київ : Знання-Прес, 2013. С. 138 – 143.

21. Грабовецький Б.Є., Шварц І.В. Фінансовий аналіз та звітність : навч. посібник. Вінниця : ВНТУ, 2011. 281 с.

22. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 662 с.

23. Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2014. 388 с.
24. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб. Київ : «Знання», 2002. 145 с.
25. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: навч. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2000. 263 с.
26. Рудницька О.М., Біленська Я.Р. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств. *Вісник «Логістик»*. Львів : Вид-во НУ ЛП, 2009. № 649 С. 132 – 138.
27. Поддєрьогін А.М., Наумова Л.Ю. Фінансова стійкість підприємств у економіці України : монографія. Київ : КНЕУ, 2011. 184 с.
28. Білик М.Д. Суть і оцінка фінансового стану підприємства: навч. посібник. Київ, 2016. С. 117 – 121.
29. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
30. Коваль Л.П. Фінансова стійкість у забезпеченні фінансової безпеки підприємства URL: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Economics/10_101105.doc.ht
31. Сметанюк О.А., Кругляк С.О. Фінансова стійкість в системі фінансової безпеки підприємства. *Економічний простір*. 2014 №85 с. 187-196
32. Кравченко М.С. Сутність фінансової стійкості промислового підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2014. № 2. С. 61 – 63.
33. Белікова Т.В. Оцінка фінансового стану підприємств побутового обслуговування: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг»; Харківський державний університет харчування та торгівлі. 2016. 20 с.
34. Ткаченко Є. Ю., Фатюха В. В., Яришко О. В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. *Електронний науково-практичний журнал "Інфраструктура ринку"*. 2021. С. 129-134. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/56_2021/24.pdf.

35. Павленко О.П., Семиліт І.В. Економічна сутність фінансової стійкості підприємств: фактори впливу, оцінка та джерела фінансування. *Молодий вчений*. 2016. № 7. С. 113 – 116.
36. Богацька Н.М., Галюк О.В. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення в бізнес-процесах підприємства. *Молодий вчений*. 2013. №2. С. 12 – 16.
37. Городня Т.А., Кузик Т.А. Забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 16. С. 191 – 196.
38. Косарева І.П., Бут А.С. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства. *Молодий вчений*. № 4 (44). 2017. С. 678-682.
39. Утенкова К. О. Дестабілізуючі чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та їх вплив на економічну безпеку. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 44-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2019_8_10
40. Гринкевич С.С., Михалевич М.А. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.5. С. 110-114.
41. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз: Навч. пос. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
42. Притуляк Н. М. Ознаки фінансової стійкості – теоретична основа моделювання факторних систем. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 1. С. 26-31.
43. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2015. 592 с.
44. Гарасюк О. А., Богачевська К. В. Удосконалення поняття управління фінансовою стійкістю. *Економіка і регіон*. 2012. № 3(34). С. 228-232.
45. Докієнко Л. М. Управління фінансовою стійкістю підприємств

торгівлі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.05 – Економіка торгівлі та послуг. Київ, 2015. 23 с.

46. Єлецьких С. Я. Удосконалення процесу управління фінансово стійким розвитком промислового підприємства. *Економіка промисловості*. 2012. № 3-4(59-60). С. 74-80.

47. Решитнякова А. В., Щербань О. Д. Управління фінансовою стійкістю підприємства. 2016. 139 с.

48. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства: навч. посіб. Київ : Нове знання, 2013. 704 с.

49. Нагорна І.В. Економіко-сутнісний вимір інформаційного забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю. Серія Економіка. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Випуск 1 (49). Т.1. 2017. с. 188-192

50. Волощук Л.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства. *Праці Одеського політехнічного університету*. Вип. 2 (36). 2011. С. 329-334.

51. Загородній А.Г. Оцінювання ефективності системи обліково-аналітичного забезпечення менеджменту підприємства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні”, Тернопіль, 23-24 квітня 2010 р. / М-во освіти і науки України, ТНЕУ. Тернопіль : Крок, 2010. С. 31-32.

52. Барановська С.П. Обліково-аналітичне забезпечення як невід’ємна складова управління підприємством. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : збірник наукових праць / відповідальний редактор О. Є. Кузьмін. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 8-11.

53. Бруханський Р.Ф. Модернізація обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств. Матеріали колективної монографії у 2 т. / за ред. П.Й. Атамас. Дніпропетровськ : «Герда», 2013. С. 21- 34.

54. Апостолов А.О. Информационное обеспечение развития предпринимательских структур. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. Зб. наук. праць СНУ ім. В. Даля. 2003. Вип. 11. С. 294–297.
55. Кремень В.М. Оцінювання фінансової стійкості підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. №1. С.107 – 115.
56. Концептуальна основа фінансової звітності, видана РМСБО у вересні 2010 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009.
57. Максимів Ю.В. Організаційні підходи до вдосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління відходами деревообробного виробництва. *Вісник національного університету водного господарства та природокористування*. Економіка : зб. наук. Праць. Рівне. 2011. Випуск 2 (54). С. 131-138.
58. Слободян Н.Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика. *Економічний аналіз*. 2014. № 18 (2). С. 239–245.
59. Литвин Б.М., Стельмах М.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ, 2008. 336 с.
60. Городня Т.А., Кузик Т.А. Забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 16. С. 191 – 196.
61. Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ. 2016. 304 с.
62. Ганущак Т. В. Оцінка фінансової стійкості підприємства *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2009. С. 104–110.
63. Король Т. Р. Методичне забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства. *Управління розвитком*. 2014. № 10. С. 37-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_10_15
64. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2009. 326 с.

65. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств. *Фінанси України*. 2015. № 4. 443с.
66. Офіційний сайт ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» URL: <http://poltavpivo.com/ua>
67. Статут ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» URL: <http://poltavpivo.com/ua>.
68. Український ринок пива: цифри та тенденції URL: <https://agronews.ua/node/89992>.
69. Виробництво пива в Україні залишиться на рівні минулого року URL: <https://agroinsider.com.ua/2018/06/14/>.
70. Грабовецький Б.Є., Шварц І.В. Фінансовий аналіз та звітність: навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2011. 281 с.
71. Гриценко Л.Л., Дейнека О.В., Боярко І.М. Фінанси підприємств: практикум: навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2015. 285 с.
72. Богданович О.Г. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. №1. С. 45-58.
73. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 224 с.
74. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 815 с.
75. Гриценко Л.Л. Фінанси підприємств: практикум: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2015. 285 с.
76. Костирко Л.А., Чернодубова Е.В. Фінансовий механізм забезпечення прибутковості підприємств: проблеми, інструменти, перспективи Монографія. Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2013. 180 с
77. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 728 с.
78. Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств / Українська кооперація. Економіка. URL: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/Cskljjar.htm>.

79. Самсонова Н. Ф. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Київ : Фінанси, 2001. 495 с.
80. Пігуль Н.Г.. Клименко А.В.. Пігуль Є.І. Аналіз фінансової стійкості підприємств України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 1(12). С. 186-190.
81. Докієнко Л.М. Управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі : автореф. дис. канд.екон. наук: 08.07.05. Київ, 2005. 21 с.
82. Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т., Кравчук Н. М. Адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 1(1). С. 80-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2020_1%281%29__14
83. Гарасюк О.А., Богачевська К.В. Удосконалення поняття управління фінансовою стійкістю. *Економіка і регіон*. 2012. № 3(34). С. 228–232.
84. Васильченко Г.В. Теоретичні аспекти дослідження поняття «управління фінансовою стійкістю». *Економічний форум*. 2012. № 2. С. 43–47.
85. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз. Київ : ЦУЛ, 2002. 359 с.
86. Філімоненков О.С. Фінанси підприємства. Київ : Вид-во «Ніка-Центр», 2002. 359 с
87. Козак Л. С., Багровецька І. В. Концептуальні та методичні засади формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємств. *Економіка і управління*. 2008. № 13 . С. 97 – 101.

ДОДАТКИ